

Daniel a Virgine Maria O.Carm.

KONSTE DER KONSTEN
GHEBEDT

Bloemlezing samengesteld door

Sanny Bruijns O.Carm.
Esther van de Vate O.Carm.

REEKS KARMELITAANSE VORMING
ten behoeve van initiële en voortgaande vorming
van de Familia Carmelitana
voor intern gebruik in kopievorm uitgegeven
door Sanny Bruijns (Vormingshuis) en Rudolf van Dijk (NCI)

1. *De verhalen rond Elia*. Nieuwe Nederlandse vertaling door Kees Waaijman O.Carm. Boxmeer, 2002; 2007².
2. Nicolaas de Fransman O.Carm., *De brandende pijl*. Carmelitaanse stemmen over beschouwing en apostolaat. Ascetische bijdragen, 2. Nederlandse vertaling van *Sagitta ignea* door Dominicus Wijnhoven O.Carm. (Dordrecht, 1966). Boxmeer, 2002; 2007².
3. *Het boek over de eerste monniken*. Carmelitaanse stemmen over beschouwing en apostolaat. Ascetische bijdragen, 1 (Merkelbeek, 1943). Nederlandse vertaling van *Liber primorum monachorum* door Irenaeus Rosier O.Carm. en Rumoldus Mollink O.Carm. Boxmeer, 2002.
4. Franciscus Amelry O.Carm., *Een Dyalogus, of tsamensprekinge der Sielen ende Schriftuerlijck bewijs, die Siele tot kennisse van haren Bruydegom treckende*. Naar de uitgave van 1551 bij Symon Cock te Ieper bewerkt door Rudolf van Dijk O.Carm. Boxmeer, 2003.
5. Falco Thuis O.Carm., *Titus Brandsma (1881-1942), de Karmeliet die ons blijft inspireren. Een model voor karmelitaans leven in het derde millennium? Boxmeer, 2003*.
6. Michael a S. Augustino O.Carm., *Marie-vormigh ende Marielyck leven in Maria om Maria*. Naar de uitgave van 1669 bij G. Lints te Mechelen bewerkt door Rudolf van Dijk O.Carm. en met de hertaling van Theodulf Vrakking O.Carm. Boxmeer, 2003.
7. *Het leven van Maria Magdalena de Pazzis in beeld*. Naar de uitgave van *Vita Seraphicae Virginis S. Mariae Magdalena de Pazzis* (1670), met vertaling van de Latijnse bijschriften bij de gravures van Abraham van Diepenbeke door Rudolf van Dijk O.Carm. Boxmeer, 2003.
8. *De gebrandschilderde ramen in het Karmelklooster te Boxmeer*. Met vertaling van de Latijnse onderschriften door Theodulf Vrakking O.Carm. en toelichtende tekst door Sanny Bruijns O.Carm. Boxmeer, 2004.
9. Boudewijn Leers O.Carm., *Fioretti van Onze Lieve Vrouw van de berg Karmel*. Vertaald naar de interne Latijnse teksteditie met Engelse vertaling van Richard Copsey O.Carm. door Sergius Brandehof O.Carm. Bewerkt en ingeleid door Rudolf van Dijk O.Carm. Boxmeer, 2005.
10. Mariet Stickers O.Carm., *De geestelijke weg van Maria Petyt*. Boxmeer, 2005.
11. Kees Waaijman O.Carm., *De Karmelstilte*. Oorspronkelijke tekst van de Engelstalige bijdrage in *Carmelus*, 40 (1993) 11-42. Met een voorwoord door Rudolf van Dijk O.Carm. Boxmeer, 2005; 2007².
12. *De geestelijke weg van Elia. De Eliacyclus van Janet Brooks Gerloff in de abdijkerk van Kornelimünster*. Ingeleid en toegelicht door Rudolf van Dijk O.Carm. Met vertaling van *1 Koningen* 19,1-19 door Kees Waaijman O.Carm. Boxmeer, 2006.

Zie verder op de binnenzijde van de achterkaft →

Voorwoord

Voor u ligt een bloemlezing met teksten uit het 17de-eeuwse *Konste der Konsten* van Daniel a Virgine Maria O.Carm. Dit is de kloosternaam van Daniel van Audenaerde (1615-1678). Onder zijn provinciaalaat werd in 1652 vanuit de Vlaams-Belgische Karmelprovincie het karmelietenklooster te Boxmeer gesticht. Samen met Michael a S. Augustino wordt hij de geestelijke vader van de Boxmeerse Karmel genoemd. In 1646 publiceerde hij voor beginnelingen op de weg van het gebed een boek getiteld *Konste der Konsten, Ghebet off maniere om wel te bidden, besonderlijck ghetrocken uyt de schriften van de H. Moeder Teresa de Jesu*. Zoals de titel doet vermoeden, volgt *Konste der Konsten* nauwgezet de geschriften van Teresa van Avila (1515-1582) over de weg van het gebed. Uit de vele herdrukken, vertalingen en hertalingen van dit boek blijkt dat Daniel a Virgine Maria in staat is geweest om op begrijpelijke wijze hierover te schrijven.

De teksten in deze bloemlezing zijn genomen uit de vierde, vermeerderde druk van 1669. Hoofdletters en interpunctie zijn zo veel mogelijk naar de hedendaagse schrijfwijze aangebracht. Ten aanzien van het scheiden en aaneenschrijven van woorden is hetzelfde uitgangspunt gehanteerd. De voetnoten met verwijzingen naar bijbelse teksten zijn aangepast aan de huidige gewoonte.

Zr. Francisca Romana ten Elzen heeft de teksten digitaal beschikbaar gemaakt. Henk de Bruijn heeft de lay-out verzorgd en Zr. Trees van den Eerenbeemt heeft de tekst gecorrigeerd. Ondergetekenden zijn verantwoordelijk voor de tekstkeuze en de tekstpresentatie.

Boxmeer/Dordrecht, maart 2008.

Sanny Bruijns O.Carm.
Esther van de Vate O.Carm.

VOORREDEN TOT DEN LESER

Beminde leser, alle konsten ende wetenschappen hebben hare meesters, die in deselve boven andere besonderlijk hebben uytgheschenen, wiens leeringhe ende reghels deghene die deselve konsten ofte wetenschappen andere leeren, ghemeynelijck volghen, ghelijck in de konste van welsprekentheyt: Cicero, in de wetenschap ghenoeemt philosophia: Aristoteles, in de medicijne: Hippocrates, in de wetenschap theologia, dat is wetenschap ofte kennisse van Godt: den H. Thomas van Aquinen, ende soo voorts. In dit boecksen wordt gheleert die goddelijcke wetenschap van 't ghebedt, met welke onder andere heyligen wonderlijk ende besonderlijk is beghaeft gheweest de Heylighe ende Seraphinsche Moeder Teresa. Ick hebbe hier dan, om niet te dolen, haer tot meestersse verkoren volghende haere leeringhe ende reghels die sy ons achterghelaten heeft in de boecken die sy gheschreven heeft, soodat ulieden lesende dit boeckken sigh magh laten voorstaen meer te lesen de schriften van de H. Teresa als de mijne.

Ick hebbe dit boecksen geïntituleert ofte genoemt Konste der konsten omdat 't ghebedt van andere geestelijcke schrijvers met desen titel vereert wort; ende omdat 'tselve is eenen goeden middel om alle konsten te verkryghen; ende omdat het is de weerdighste, profijtighste en nootsakelijckste onder alle konsten ende wetenschappen, ende van soo groote kracht dattet den hemel opent, Godts gratie verwerft, de vyanden, soo sienelijcke als on sienelijcke, verwint, d'onvruchtbaere vruchtbaer maeckt, ghelijck 't blijkt in verscheyde heylighen van onse Orden, namentlijk in den H. Angelus, den H. Albertus ende den H. Andreas Corsinus. Dit zijn vruchten des ghebedts want sy zijn van Godt door 't ghebedt verkregen ende aen onse Orden ende de H. M. Maria, onse besondere Patronesse, opgheoffert eer sy gheboren waeren.

Myn principaelste oogmerck in desen mijnen arbeyt is gheweest door denselven mijne alderliefste medebroeders in Christo, besonderlijk die sich eerst tot onse Religie hebben begheven, te dienen ende voorderigh te wesen want naer 't inhoudt onses Reghels moeten wy *dagh ende nacht in de wet des Heeren mediteren, oft dencken, ende in ghebeden waken*, hetwelck gheschiet is 't dat wy behoorlijk onse Getijden ende andere mondtghebeden lesen ende op den ghesetten tijdt ons vierighlijck begheven tot de meditatie, oft innigh ghebedt, ende daerenboven somtydts binnen den dagh ons herte met Godt vereenighen door schietghebedkens. Soo dan wort hier voorghehouden de maniere om dit wel te moghen doen, t'samen oock sommighe seer lichte remedien tegen de verstroytheden ende dorrheden in 't ghebedt.

Maer nochtans omdat het de liefde eygen is haer soo seer te verspreyen als 't haer doenlijck is, soo heb ick ghetracht dit werck in sulcker voegen te ordonneren dattet niet

alleenlijck aen ons nut ende dienstigh en soude wesen, maer oock aen andere religieusen; *jae, aen alle deghene die godtvruchtelijck begheeren te leven* ende hunner zielen saligheydt te wercken want bidden niet alleenlijck aen de religieusen maer oock voor een jehelijck seer profijtigh ende noodtsaeckelijck is, ghelijck hiernaer breeder sal bethoont worden.

HET I. DEEL

In hetwelck gehandelt wordt van de weerdigheyt, profijt, noodtsaekelijckheydt des ghebedts in 't ghemeyn; watter toe versocht wort om 'tselve behoorlijck te doen; hoe dat men moet doen het mondtghebedt; met eene uytlegginghe van den Pater noster ende Ave Maria; ende van de oeffeninghe der schietghebedekens.

HET I. CAPITTEL

Hoe uytnemende, profijtighe ende noodtsakelijck ons het ghebedt is.

§. I.

Van hoe groote weerdigheyt ende profijt ons 't ghebedt is en kan met gheene tonghe ten vollen uytghesproken worden. Aengaende d'uytnementheydt desselfs, 't ghebedt, ghelijck den H. Joannes Damascenus seght, is een verheffinghe der siele tot Godt om met Hem minnelijck te spreken. Ende den H. Gregorius van Nissen schrijft dattet ghebedt is een t'samensprekinghe ende versaminghe tusschen de siele ende Godt rakende haere saligheyt ende volmaecktheydt.

Is 't dat de ghemeynschap met eenen aerdschen koningh oft keyser van de menschen soo groot gheacht wordt ende meer als eenighe rijckdommen oft wereldtsche genoeghen ende wellusten, van hoe grooter weerde moet het wesen ghemeynsamelijck te spreken ende te handelen met Godt, den koningh der koninghen? Dit alleen behoorde ghenoech te wesen om in ons een groote liefde tot het ghebedt te verwecken, want niet treffelijcker en kan men van 'tselve seggen dan dat den ghenen die bidt, spreeckt ende verkeert met Godt, aen wien het gebedt soo aenghenaem is dat de H. Schrifte¹ 'tselve verghelijckt by reuckofferanden die d'enghelen voor den thron Godts opofferen. Want soo haest als 't ghebedt uyt den mondt van den biddende komt, d'enghelen daer teghenwoordigh zijnde, nemen ende offeren 'tselve aen Godt den Heere, ghelijck den enghel verklaerde aen Tobias segghende tot hem: *Als gy badet met traenen, hebbe ick u ghebedt aen den Heere opgheoffert.*²

Hieruyt blijkt oock dat, als wy bidden, d'enghelen ons besonderlijck met blijchap teghenwoordigh zijn ende ons omringhelen, ghelijck oock betuyght den H. Hilarius segghende: *d'Enghelen zijn teghenwoordigh in de ghebeden der gheloovighen ende offeren die daghelijcks aen Godt.*

§. II.

Aengaende de kracht des gebedts, het is soo krachtigh dat het den hemel open ende toe doet, dat het de Sonne doet stille staen, dat het de dooden verweckt, dat het de vyanden verwint.

Onsen H. Vader den Propheet Elias was een sterffelijck mensch ghelijck aen ons. Ende hy

---

¹ Apk 5,8

² Tob 12,12

heeft gebeden dat het niet en soude reghenen (tot straffe van de groote ende abominable sonden des volcks van Israel) ende ten heeft niet ghereghent dry jaeren ende ses maenden. Daernaer heeft hy wederom ghebeden; ende den hemel heeft reghen ghegheven ende d'aerde vrughten.³ Josue heeft door 't ghebedt de sonnen doen stille staen totdat hy sijne vyanden verwonnen hadde. Isaias heeft de sonne doen achterwaerts keeren. Den voorseyden propheet Elias verweckte door 't ghebedt een kint van der doot. 'tSelve hebben de H.H. Apostelen ende veel andere ghedaen die door hun ghebedt de dooden tot het leven verwekten, de siekten ghesontheydt verleenden ende veel andere wonderlijcke saecken deden.

Soo langhe als Moyses badt ende sijne handen ten hemel ophief, heeft sijn volck victorie verkregen. Den H. Propheet Eliseus heeft door sijn ghebedt de vyanden des volcks van Samaria in hunne handen ghelevert. Den H. Albertus, biddende voor de stadt Messana, heeft die, in grooten noodt zijnde door de belegheringhe van Robertus koningh van Napels, wonderlijck ghespijst ende van de vyanden verlost. Den keyser Theodosius vechtende teghen den tyran Eugenius, als den strijdt soude beginnen, aflegghende sijne wapenen begaf sich tot het ghebedt. Hoort de wonderlijcke kracht des ghebedts. Hy heeft door 't selve den hemelschen bystandt verkregen, soodat alle sijne vyanden verslaghen wierden sonder dat yemant van de sijne in 't minste wiert beschadicht.

Van soodanighe wonderlijcke gheschiedenissen, ghebeurt door de kracht des ghebedts soude ick veel ende groote boecken kunnen vullen. Hierom wort het ghebedt van sommige ghenoomt almachtigh.

§. III.

Hoe profijtighe ende noodtsaeckelijck ons het ghebedt is, leeren eenpaerelijck met woorden ende wercken alle heylighen maer principalijck den Heylighen der heylighen Christus onsen Salighmaker die, om ons een exempel te gheven, veertigh daghen ghedurende voor sijne predicatie, syselven heeft gheoeffent in bidden ende vasten in de wildernisse. Ten tijde van sijn predicatie was Hy in den dagh het volck leerende ende in den nacht vertrock sich tot eenighen bergh oft eensame plaetse om te bidden, ende dat principalijck als Hy eenighe treffelijcke saecken begonst, ghelijck eer Hy die twaelf apostelen verkoos ende voor sijne passie. Hy heeft ons oock met woorden het ghebedt seer dickwils aengepresen. Hy seght: *Bidt ende ghy sult ontfanghen. Soeckt ende ghy sult vinden. Klopt ende u sal open ghedaen worden. Want alle die bidt, ontfanght; die soeckt, vindt; die klopt, hem wort open ghedaen.*⁴ Daer Hy eene ende deselve sake met verscheyden woorden verhaelt om ons die meer te kennen gheven ende in te stampen. Elders seght Hy: *Waeckt ende bidt, opdat ghy niet en valt in de bekoringhe.*⁵ Ende op een ander plaetse: *Men moet altijd bidden sonder*

---

³ Jak 5,17-18

⁴ Lc 11,9-10

⁵ Mt 26,41

*ophouden.*⁶

§. IV.

Desghelijcks alle deghene die in heyligheydt hebben uytgheschenen, hebben naer 't exempel ende leeringhe huns meesters, soo seer het ghebedt bemint dat sommighe oock heele nachten sonder hen te verroeren overbrochten in 't ghebedt. Den H. Antonius syselven tot het ghebedt beghevende 's avondts als de sonne onderghinck, bleef in 'tselve volherdigh tot 's morghens als de sonne wederom opstondt. Ende den nacht doghte hem soo kort te wesen, dat hy sich over de sonne beklaegde dat se soo haest opgingh ende door haer straelen ende sienlijck licht belette de het inwendich licht dat hy in 't ghebedt was ghenietende. Aldus deden oock den H. Arsenius, den H. Hilarion, den H. Simeon Stylites ende veel andere die sich vertrocken in 't diepste der wildernissen om meer ende beter door 't ghebedt met Godt te verkeeren.

Insghelijcks de H.H. Bernardus, Dominicus, Franciscus, Albertus, Angelus, Ignatius, Carolus Borromeus, Teresa, Maria Magdalena de Pazzi waeren soo toeghedaen tot het gebedt, dat sy by ende door 'tselve schenen te leven, ghelijck een yeder sal moghen sien in hun levens.

HET II. CAPITTEL

Deselve materie wordt vervolght.

§. I.

De heylighe Vaders handelende van 't ghebedt, vergelijcken dat by eene goude keten van den hemel tot op d'aerde toekomende, door dewelcke de goddelijcke weldaden tot ons afdaelen ende door dewelcke wy tot Godt moeten opklimmen. Sy noemen 'tselve den sleutel des hemels, de medicijne der sielen, het fundament der gheestelijcker goederen, de fonteyne van alle deughden ende gheestelijcke goederen, een konste boven alle konsten om alle dinghen te verkryghen, het sweerdt ende schildt tegen alle onse vyanden, de vermeerderinghe der gratie, de moeder der liefde, het werck der enghelen, &c.

Den H. Chrysostomus seght, *dat wy door gheene sake meer in de deught toeënnemen, dan door 't dickwilligh ghebedt ende conversatie met Godt.* Want door deselve verkrijght 's menschen herte een wonderlijcke kloeckmoedigheydt, beghint de wereldtsche ydelheden te versmaden, vereenight sich met Godt, jae verschept sich op eene sekere maniere in Godt ende wordt heyligh. Want is 't dat deghene die hier op der aerden met gheleerde mannen verkeeren in korten tijdt in wijsheyt en geleertheydt grooten voortganck doen, wat sal men segghen van deghene die met Godt, die de heyligheydt ende goetheydt selve is, handelen ende verkeeren?

S. Ian Climacus seght, dat het ghebedt is de brugghe om te passeren de tentatien ende victorie van de strijden teghen den vyandt.

Den H. Augustinus sprekende van 't gebedt, seght: *Wat isser profijtlijcker aen ons leven?*

---

⁶ Lc 18,1

Wat isser soeter aen onse siele? Wat isser in heel onse Religie meer verheven? Ende op een andere plaetse spreckt hy dese vermaerde sententie: Dat ghelijck niemandt tot de saligheydt en kan komen dan door de hulpe Godts, aldus oock niemant en verkrijght de hulpe Godts als door 't ghebedt.

§. II.

Waeruyt blijkt dat het ghebedt nootsakelijck is tot de saligheydt, want Godt en begheert aen de menschen (die tot hun verstandt komen zijn) ghemeynelijck syn hulpe ende gratie niet te gheven sonder ghebeden te zijn, opdat wy souden bekennen dat alle goet komt van sijne goddelijcke Majesteyt. Jae, ghelijck den H. Thomas ende andere heylighe Vaders leeren dat Godt heeft van der eeuwigheydt de bekeeringe van veel sielen, den voortganck ende volmaecktheydt van andere ghehecht aen 't ghebedt. Hierop komt te passe die sententie van den H. Augustinus: *Waer 't sake dat Stephanus niet en hadde ghebeden, de H. Kercke en soude Paulum niet hebben verkreghen.*

Hierom seyde seer wel de H.M. Teresa dat het ghebedt is eenen koninghlijcken wegh tot den hemel. Ende op een andere plaetse seght sy dat de siele sonder ghebedt is ghelijck een lichaem dat lam is, sijne lidmaten niet konnende verroeren. Ende in 't achtste capittel haers levens verhaelt sy hoe seer haer profiteerde om haer siele niet te verliesen, dat sy het ghebedt ende het lesen van goede boecken niet teenemael en verliet. Sy bethoont oock aldaer dat het ghebedt is den eenighen middel om wederom te verkryghen 'tghene dat verloren is. Daerom raedt sy een yeghelijck dat te ghebruycken. Sy schrijft aldus: *Wat quaedt dat yemandt doet, dat hy, die het ghebedt beghonst heeft, dat niet en laete. Want 't is den middel om wederom tot beternisse te keeren. Ende soo wie het ghebedt noch niet beghonst en heeft te oeffenen, dien bidde ick om de liefde des Heeren, dat hy niet en derve een soo groot goet, te weten dit: is 't dat hy daerin volherdt (seght sy) wat sonden, tentatien ende stronckelinghen den vyandt in duysent manieren sal voorstellen, houde ick voorseker dat den Heere hem sal trecken tot de haven der saligheydt.* Van dese materie, te weten hoe profijtig ende noodsakelijck ons het ghebedt is ende hoe schadelijck ende perijculeus het is dat niet te oeffenen, t'samen oock van verscheyden middelen om 'tselve wel te doen, schrijft sy seer schoon ende overvloedelijck in den boeck ghenoeemt den *Wegh der volmaecktheyt*, van het eenentwintighste capittel tot het tweeënveertighste ende laetste, ende oock in sommige voorgaende capittels ende elders seer dickwils.

Uyt 'tghene dat nu geseyt is, blijkt dat waerachtelijck ende met recht gesproken heeft van 't ghebedt eenen sekeren gheleerden ende godtvrughtighen schrijver: *Indien de wijden hemel al papier waer, de zee, de revieren, de fonteynen ende alle andere wateren inct, ende dat men se allegader ghebruyckte om te beschryven de profijten ende nutbaerheden des ghebedts, dit en soude daertoe niet genoegh wesen.*

§. III.

Dit is de reden dat den duyvel soo grooten gheweldt doet om ons van 't ghebedt te beletten ende af te trecken. Ja, den H. Nilus handelende van 't ghebedt, seght dat bynaer alle den strijdt die daer is tusschen den duyvel ende ons, om gheene andere oorsake en is dan omdatter gheen ghebedt en soude sijn, want wel wetende dat het ghebedt is den middel om van het quaedt af te wijcken ende in 't goedt te volherden, ende ghelijck de fonteyne, den wortel, d'oorsake ende moeder van alle deughden ende andere goede wercken; ende dat hetselve is eenen onverwinnelijcken schildt teghen sijne listen ende laghen, laet sich voorstaen dat hy ghewonnen heeft (hetwelck oock alsoo is), is 't dat hy het ghebedt kan wegh nemen.

§. IV.

Aengesien dan dat het ghebedt soo uytnemende, soo profijtelijck en noodtsakelijck tot onse saligheydt is, behoorde een yeghelijck die sijne saligheydt behert, syselven neerstelijck in 'tselve te oeffenen, noch yemant en magh hier sich van ontschuldigen segghende dat hy hiertoe gheenen tijdt en heeft. Den dagh heeft vier en twintigh uren; moeten die al besteedt worden in eten, in drincken, in slaepen, in kleeden ende ontkleeden, in wercken ende eyndelijck al om dit tijdelijck leven ende voor het lichaem? En is der sielen saligheydt niet van meerdere weerden als die van het lichaem? Is 't dat wy maer en willen, wy sullen wel tijdt vinden om te bidden ende met Godt van onse saligheydt te handelen.

§. V.

Den H. Carolus Borromeus, cardinael, aerdtbisschop, legaet van den paus, beschermer van verscheyde landen ende ordens ende met noch meer andere lasten beswaert, hadde wel tijdt, niet alleenlijck om met groote devotie ende gestadigheyt sijne Ghetijden ende Misse te lesen maer oock om voor alle werck oft affaire dat hy begonst, sijn ghebedt te doen. Ende daerenboven bestede hy daghelijcks noch veel tijdts in het mediteren ende beschouwen der hemelsche dinghen ende vertrock sich alle jaeren in eenige eensame plaetse, daer hy sommighe daghen overbracht alleen met bidden ende mediteren ende godtvruchtighe boecken te lesen.

De H. Elisabeth, koninghinne van Portugael onder sooveel ghewichtige saken van 't koningsrijck en onweder der oorloghen, vondt daghelijcks wel eenighe uren om te bidden ende te lesen de groote Ghetijden, de Ghetijden van onse L. Vrouwe ende die van de overledene, behalven noch meer andere devotien.

Die twee grootdadighe keysers van eenen naem, Carolus den Grooten ende Carolus den Vijfden, niettegenstaende de menichte der affairen ende groote beletselen die sy hadden soo in 't regeren van sooveel landen ende rijcken als met swaere oorlogen, wisten nochtans soo wel hunnen tijt te besteden dat boven den dienst der Missen, die sy daghelijcks hoorden, den eenen soo daeghs als 's nachts neerstelijck in den goddelijcken dienst teghenwoordigh was, ende den anderen de groote Ghetijden ghelijck de priesters was lesende.

Is 't saecke dat dese onder soo gewichtige ende veel bekommernissen wel tijdt vonden om

het ghebedt te oeffenen, wie sal sich daervan met recht mogen ontschuldighen, segghende dat hy daertoe gheenen tijdt en heeft?

HET III. CAPITTEL

Van de verstervinghe, die een noodtsakelijcke bereydinghe is tot het ghebed.

§. I.

Den H. Augustinus seght, ghelijck in den tempel van Salomon twee autaren ghemaect waeren - den eenen binnen in 't Heyligh der Heylighen daer men wierooock, gemaect van verscheyden welriekende specereijen, opofferden; den anderen buyten, daer de beesten die gheoffert moesten worden, gheslaghen wierden - dat soo oock in ons twee autaren zijn moeten: den eenen van binnen in 't herte, daer men offert het wierooock des ghebedts (want dat het ghebedt vergeleken wordt by den *wierooock ende voor Godt is ghelijck een reuckofferhande van welriekende kruyden*, hebben wy gheseydt in 't eerste capittel), den anderen hier buyten in 't lichaem, te weten de verstervinghe; in der voegen dat dese saken moeten vereenicht zijn ende t'samen gaen als ghesusters, ende d'een d'andere moet helpen om dieswille dat de verstervinghe is de nootsakelijcke bereydinghe tot het ghebedt ende het ghebedt is den middel om de volmaecte verstervinghe te verkrijghen.

§. II.

*Het ghebedt is goedt met vasten,*⁷ seyde den enghel Raphael tot Tobias. Door het woordt vasten, verstaen de H.H. Leeraers ghemeynelijck alle soorten van penitentie ende verstervinghe oft kastijdinghe des vleesch. D'een sonder d'andere helpen weynigh oft niet, want is 't dat yemandt werck maect van sijn vleeschs te versterven ende niet van het ghebedt, hy sal hooverdigh worden. Ende is 't dat yemandt hem begheeft tot het ghebedt ende daer laet de verstervinghe, soo sal hy hooren hetghene dat Christus seght in 't evangelie: *Waerom noemt ghy My Heere Heere ende ghy en doet niet dat Ick segghe,*⁸ te weten op een ander plaetse: *Soo wie tot My wilt komen die verloochede syselven ende neme sijn cruys daghelijckx op ende volghe My.*⁹ Dese twee sacken dan, het ghebedt ende verstervinghe, moeten t'samen gaen, ghelijck seer schoon bethoont Alphonsus Rodrigues in verscheyden plaetsen van de *Oeffeninghe der volmaecktheydt*, namentlijck in 't tweede deel, in 't eerste capittel van 't eerste tractaet ende in 't eerste deel, in 't neghenste capittel van 't sevenste tractaet, daer hy aldus schrijft.

§. III.

Van den eersten dag (seyde den enghel tot Daniel) *dat ghy u herte ghestelt hebt om te*

---

⁷ Tob 12,8

⁸ Lc 6,46

⁹ Lc 9,23

verstaen dat ghy u pijnighen soudt voor het aensicht uwes Godts, zijn uwe woorden verhoort. Den H. Propheet Daniel voeghde by het ghebedt vasten ende verstervinghe sijns vleeschs, ende aldus verkreegh hy den vrijdom van sijn volck ende dat Godt hem groote verholentheden openbaerde ende andere sonderlinghe weldaeden dede. Wy bevinden oock dat desen middel in de H. Kercke altoos seer is ghebruyckt gheweest ende alsnoch ghebruyckt wordt om te verkrijghen ende te verwecken de jonste des Heeren in haeren noodt ende benauwtheden. Als een kleyn kindt van de moeder de borsten begheert, die 't van doen heeft, ende als 't die alleenlijck eyscht met de begheerte, 'tselve door teecken en te kennen ghevende, de moeder weyghert dat seer dickwils oft stelt dat noch uyt. Maer als 't die eyscht door krijten, schreeuwen ende syselven te pijnighen, soo en kan de moeder niet daerlaten die terstondt aen 'tselve te gheven. Soo oock als den mensch Godt bidt om de deught van ootmoedigheydt, van patentie, van suyverheydt oft om victorie over eenighe tentatien, oft om eenighe andere dierghelijcke saken, indien hy 'tselve alleenlijck eyscht, dickwils met begheerte ende met woorden biddende, hy en verkrijght niet dat hy versoect oft het wordt langhe uytghestelt. Maer als hy by 't ghebedt voeght de penitentie ende kastijdinghe sijns vleeschs ende syselven voor 't aenschijn Godts pijnigh, alsdan verkrijght hy veel beter dat hy begheert ende met meerder sekerheydt ende in korter tijdt.

§. IV.

Hierom sien wy dat alle de heylighen, die hen in het ghebedt soo seer gheoeffent hebben, besonderlijck toeghedaen gheweest hebben de penitentien ende verstervinghe. Die groote meesteres des ghebedts, de H. Teresa, disciplineerde seer dickwils haer lichaem met seelkens, met cinghelen, met sleutels ende met ysere ketentjens tot den bloedt toe. Sy droegh ysere riemkens ende hayre kleederen. Haer ghemeyne spijs was een papken, een ey ende een weynigh kruyt. Haer bedde was eenen harden stroysack. Haer kleederen waeren van grove rouwe stoffe. Ende niet en was haer aenghenamer als *lijden ende verstervinghe*. Desghelijcks dede die wonderlijcke ende verlichte maghet Maria Magdalena de Pazzi, dewelcke noch een jonck dochterken zijnde. Boven het disciplineren en andere penitentien, maeckte oock kroonen ende riemen van aranietacken met scherpe pinnen, daermede haer hoofd ende lendenen omringhelende; ende alsoo sliep sy 's nachts tot meerdere verstervinghe.

Maer hier is neerstelijck te bemercken datter twee soorten van verstervinghe zijn: d'eenelichamelijcke, met welcke het lichaem ghecastijdt ende ghepijnighet wordt, die men noemt uytwendighe penitentie, als disciplineren, vasten, hayre kleederen, arm eten, rouwe kleederen ende andere dierghelijcke dinghen, die het vleesch quellen, castijden, sijn ghemack ende wellust benemen. D'andere mortificatien oft verstervinghen zijn gheestelijcke, veel uytnemender ende verhevender als d'eerste, te weten de verstervinghe der passien ende onghereghelde liefde. Ende is hierin ghelegen dat men de beweginghe des ghemoets regheert, daghelijcks teghen de ghebreken strijdt ende op eene sekere maniere met den inwendighen mensch kijft, altoos sijnen eyghen wille verloochent, sijn eyghen vonnis breeckt, sijne

gramschap verwint, sijne onverduldigheydt bedwingt, sijne gulsigheydt, ooghen, tonghe, ende alle sijne sinnen ende beweginghen breydelt.

In dese twee soorten van verstervinghe, ende principalijck in de laetste, moeten sy sich neerstelijck oeffenen die uyt het ghebedt merckelijcke vrucht begheeren te trecken.

HET IV. CAPITTEL

Hoe dat men moet bidden, naer 't exempel van onsen Heere.

§. I.

Christus onsen Saligmacker heeft in 't hofken door sijn exempel ons willen leeren hoe dat wy moeten bidden. Wy sullen dan hier eerst voorhouden d'histoire sijns ghebedts ende daernaer uyt deselve bethoonen wat medeghesellinnen 't ghebedt moet hebben. De Heylighe Evangelisten dan beschrijven ons dit aldus:

1. *Jesus is van hen (te weten sijne apostelen) vertroocken soo verre als den worp is van eenen steen.*¹⁰

2. *Hebbende sijne knien ghebooght ende vallende op sijn aensicht ter aerden, badt Hy segghende:*

3. *Mijn Vader, is 't moghelijck, neemt dese kelck wegh van My. Maer nochtans niet ghelijck Ick wille maer ghelijck Ghy wilt.*¹¹

4. Hy is de tweede reyse weghgegaen ende heeft ghebeden segghende: *Abba Vader, alle dinghen syn U moghelijck. Neemt desen kelck wech van My. Maer niet dat Ick wille, maer dat Ghy wilt.*¹²

5. Hy is ghegaen de derde mael bidden segghende deselve woorden: *Vader, is 't dat Ghy wilt, neemt desen kelck wegh van My. Maer nochtans niet mijnen wille maer den uwen gheschiede.*¹³

6. *Ende ghestelt zijnde in den strijdt des doodts, heeft langher ghebeden (blijvende volherden in 't ghebedt) ende aen Hem is veropenbaert eenen enghel van den hemel Hem versterckende. Ende sijn sweet is gheworden ghelijck druppelen bloedts loopende ter aerden af.*¹⁴

Siet hier een model van bidden die wy moeten volghen, in dewelcke besonderlijck uytstijnen dese vier noodighe medeghesellinnen des ghebedts, te weten: aendachtigheydt, diepe oodtmoedigheydt, met eene groote eerbiedinghe voor de goddelijcke Majesteyt, overghevinghe sijns wils in de wille Godts ende volherdigheydt, van dewelcke wy hier wat breeder sullen handelen.

---

¹⁰ Lc 22,41

¹¹ Lc 22,42; Mt 26,39

¹² Mt 26,42; Mc 14,36

¹³ Mt 26,44

¹⁴ Lc 22,43-44

§. II.

Ten eersten, t' ghebedt moet wesen aendachtigh. Want ghelijck wy in 't eerste capittel gheseydt hebben, het ghebedt is een t'samensprekinghe met Godt. Waer 't sake dat gy moest spreken met eenighen koningh oft prince van eenighe ghewichtighe sake, ghy soudt aendachtelijck letten op uwe maniere van doen ende woorden, opdat ghy niet onbetamelijck en soud doen oft segghen. Wat aendachtigheydt dan en behoordy niet te hebben, als ghy handelt met Godt, den koningh der koninghen, van saken rakende uwer sielen saligheydt? Dese aendachtigheydt heeft Christus ons door sijn exempelen willen leeren, als Hy in 't hofken syselven vertrocken heeft van syne apostels, opdat Hy, zijnde eensamigh ende vry van alle occasien van verstroytheden, met Godt alleen soude handelen. Desghelijcks op een ander tijdt als Hy wilde bidden, vertrock sich tot eenighen bergh oft eensame plaetse om ons te bethoonen dat, als wy ons tot het ghebedt begheven, moeten uyt ons herte bannen alle andere bekommernissen. *Als wy staen om te bidden, beminde Broeders* (seght den H. Cyprianus) *moeten wy wacken ende met heel ons herte op onse ghebeden letten. Dat dan alle vleesschelijcke ende wereldlijcke ghedachten verre van daer zijn. Van gheen andere sake en moeten wy dan peysen als van Godt ende die saecke daer wy om bidden. Hoe begheert ghy, dat Godt u verhoore, die uselven niet en hoort? Hoe wilt ghy dat Godt uwer ghedachtigh zy, als ghy bidt, die uws eyghen selven niet ghedachtigh en zyt?* Waer 't dat gy sprekende met eenen koningh uwe redene ophielt om te kouten met een van d'omstaenders, soude den koningh dat niet met recht qualijck nemen? Ghy doet hetselve als ghy Godt biddende *willens ende wetens* andere ghedachten toelaet. Ick segghe *willens ende wetens* want als de verstroytheden teghen onsen danck zijn, en letten ons die niet. Van de verstroytheden ende dorrigheden in 't ghebedt, ende hoe wy ons in die moeten draghen, sullen wy handelen in 't vierde deel.¹⁵

§. III.

Ten tweeden, men moet tot het ghebedt gaen met een groote eerbiedinghe ende diepe oodtmoedigheydt, soo inwendighe als uytwendighe, aldus heeft onsen Salighmaecker ghebeden *met ghebooghde knien ende het aensicht ter aerden ligghende*. Hiertoe sal ons helpen t'overlegghen van d'een sijde de hoogheydt van de majesteit Godts, in wiens teghenwoordigheydt wy vastelijck ghelooven te wesen ende met dewelcke wy gaen spreken, ende aen d'andere sijde onse verworpenheydt. Wie zijn wy ende wie is Godt? Wy zijn vergheleken met Godt arme bedelaers, *jae stof ende asschen* ende slechte aerdtwormkens, ghemaect van *Niet*, ende souden wederom keeren in *Niet* t'en waer dat de machtighe handt Godts ons sonder ophouden onderhiel. Godt is den schepper van hemel ende aerde, dien *grooten Heere ende grooten koninck boven alle goden*, die hemel ende aerde heeft gheschapen, *in wiens macht zijn alle eynden des werelts*, in wiens teghenwoordigheydt de

---

¹⁵ derde deel

cherubinen beven. Wy sullen dan, als wy begheeren te bidden, met een groote eerbiedinghe ende ootmoedigheydt moghen segghen: *Komt laet ons aenbidden ende nedervallen voor den Heere, die ons ghemaect heeft, want Hy is den Heere onsen Godt.*¹⁶

§. IV.

Ten derden, onsen Heere seyde t'elcke reyse als Hy in 't hofken badt: *Vader, niet ghelijck Ick wille maer ghelijck Ghy wilt*, om ons te leeren dat wy ons tot het ghebedt moeten begheven met een heel volkomen overghevinghe onselfs in den wille Godts, soodat wy in alles met 'tghene Hem belieft, tevreden zijn, 'tzy dat Hy ons gheeft 'tghene daer wy om bidden, 'tzy dat Hy 't ons weyghert, want Hy weet best wat dat ons dient ende Hy bemindt ons meer als wy onsselven. Ende al is 't dat Hy 't ons weyghert, daerom en laet ons ghebedt niet min aenghenaem aen Godt Almachtigh oft aen ons profijtig te zijn, want Godt stelt uyt ons te gheven 'tghene wy van Hem begheeren om onse volstandigheydt te beproeven, opdat wy in 't ghebedt blijvende volherden, meer souden verdienen oft, oock omdat moghelijck 'tghene daer wy Hem om bidden niet profijtig en soude wesen ende t'onser sielen saligheydt, weyghert dat te gheven om ons daervoor wat beters te verleenen. Soo dan moeten wy in alle onse ghebeden daer by voeghen: *Niet mijnen wille Heere maer den uwen gheschiede.*

§. V.

Ten vierden, is 't dat wy begheeren te ghenieten 't groot profijt ende vruchten des ghebedts, daer wy van ghesproken hebben in 't eerste capittel, soo moeten wy in 'tselve volherden. *De volherdigheydt is de croone des ghebedts.* Dese heeft Christus ons door sijn exempel gheleert want Hy heeft eens, tweemaal, drymael ghebeden, ende t'elcker reyse langhen tijdt, tenminsten een heele ure, ghelijck men kan bevroeden uyt dese woorden tot S. Peeter: *Hoe en hebby niet kunnen een ure met my waken?*¹⁷; jae, de derde reyse *ghestelt zijnde in den strijdt des doodts, heeft noch langher ghebeden*, ghelijck den H. Evangelist Lucas ghetuyght.¹⁸ Dit moeten wy naervolghen, volstandigh in 't ghebedt blijvende, 'tzy in tijde van vertroostinghe, 'tzy in tijde van mistroostigheydt, benauwtheydt, droefheydt, dorrigheydt, onder duysent verstroytheden. Wy moeten, segghe ick, in 't ghebedt volherden sonder van Godt te klaghen, al is 't dat Hy ons niet en vertroost, noch en schein te verhooren. Noch wy en moeten daerom niet ophouden van bidden want is 't dat Christus onsen Heere, den eenighen beminden Sone des Vaders, die weerdigh was oock tot het minste teecken verhoort te worden, niet eer antwoorde en kreegh dan als Hy de derde reyse sijn ghebedt herhaelde, blijvende in 'tselve met groote droefheydt ende mistroostigheydt langher volherde, wat wonder is 't dat aen ons wort uytghestelt 'tghene daer wy om bidden. Laet ons

---

¹⁶ Ps 95,6

¹⁷ Mt 26,40

¹⁸ Mt 26,44

dan na 't exempel ons Heeren volstandigh blijven in bidden, want aldus sullen wy ten lesten sonder twijffel verhoort worden op sijnen tijdt ende verkrijghen 'tghene dat wy begheeren, is 't dat het ons oirbaer ende saligh is 'tselve te verwerven.

§. VI.

Dit zijn de vier principaelste medeghesellinnen des ghebedts, die onsen Salighmaecker biddende in 't hofken, ons heeft gheleert. Behalven dese zijnder noch andere, te weten: suyverheydt der conscientie, dat is dat men zy in eenen goeden staet; vast gheloove dat Godt ons kan gheven 'tghene wy van doen hebben ende dat Hy ons teghenwoordigh is; een groot betrouwen op Godt dat Hy ons sal gheven 'tghene wy van Hem begheeren, is 't dat het ons profytigh is.

HET V. CAPITTEL

Van het mondtghebedt

§. I.

Het ghebedt is tweederley, te weten: het montghebedt, daer wy hiervan sullen spreken, ende het inwendigh ghebedt, oft meditatie, waervan wy sullen handelen in het tweede deel.

Het montghebedt is dat met den mont ende stemme gheschiedt, ghelijck als men leest sijne Ghetijden oft het roosenkransken oft eenighe andere ghebeden oft oock eenighe schietghebedekens.

Dese maniere van bidden is seer profijtigh want, al is 't dat het niet noodigh en is sijnen mondt open te doen opdat Godt ons soude hooren ende onse begheerten kennen aenghesien dat Hem het binnenste onser herten klaerlijck bekent is, nochtans om veel redenen is ons seer profijtigh ende noodtsackelijck met den mondt te bidden.

Ten eersten omdat wy hierdoor verweckt worden tot verscheyden goede beweginghen naer den sin der woorden. *Wy bidden met den mont*, seght den H. Bonaventura *opdat onsen traghen gheest van de woorden die den mondt spreeckt ondersteunt zijnde, syselven tot Godt soude verheffen, opdat de memorie Godt aenhanghe, het verstandt Godt aenmercke ende den wille met goede beweginghen ontsteken zijnde, proeve hoe soet dat Godt is.*

Ten tweeden, het mondtghebedt helpt om de goede beweginghen ende begheerten dieper in ons hert in te drucken opdat die door d'uytwendighe bekommernissen niet en soudent verflauwen, oft nu eenigsins verflauwt zijnde wederom soudent ontsteken worden, ghelijck den H. Augustinus leert.

Ten derden, het stemmelijck oft mondtghebedt vesticht de memorie in 't goet, doet ons ghedachtigh zijn de dinghen die wy van doen hebben, helpt teghen de verstroytheden ende is aen den mensch ghelijck eenen stock om sich op te richten ende met aendachtigheydt voort te gaen.

Ten vierden, het mondtghebedt bereydt den wegh tot de meditatie, jae ghelijck de H. Moeder Teresa seght in 't vijftwintighste capittel van den *Wegh der volmaecktheydt: Onsen*

Heere verheft lichtelijck de siele tot eene volmaeckte contemplatie door het stemmelijck ghebedt, als dat behoorlijck ghedaen wort.

Ten laetsten, aenghesien den mensch bestaet in lichaem ende siele die eenen gheest is, daerom moet hy oock Godt dienen, eeren ende aenbidden op twee manieren, te weten: in den gheest ende met de lippen des lichaems, ghelijck wy oock om deselve reden op twee manieren met Godt vereenight worden, te weten: als wy de Heylighe Sacramenten (die sienlijck zijn) ende als wy de gratie des Gheests (die onsenlijck is) ontfanghen.

Maer hier is neerstelijck te bemercken 'tghene de H. Teresa waerschouwt in 't vierentwintighste capittel des voornoemden boecks, te weten dat, al is 't dat het inwendigh oft verstandelijck ghebedt kan wesen sonder het uytwendigh oft mondtghebedt, nochtans het mondtghebedt en magh noyt zijn sonder het verstandelijck, want anders souden wy bidden ghelijck al oft eenen papegaey eenigh ghebedt waer sprekende. Men moet dan om een goet mondtghebedt te doen aenmercken met wie wy spreken ende wat dat wy zijn die met Hem spreken, om aldus in onsselven te verwecken een eerbiedinghe, hetwelck is mediteren. Men behoort oock te letten op den sin van de woorden die men aldermeest pleegh te lesen, te weten den *Pater noster*. Ende in een ander besonder tractaat heeft sy ghemaect seven meditatieën voor de seven daghen der weke, op hetselve ghebedt opdat haere nonnen dat lesende ende eenighsins verstaende souden verweckt worden tot goede affectien oft beweghinghen naer den sin der woorden die sy spreken.¹⁹

HET VII. CAPITTEL

Van de schietghebedekens, midtsgaders oock van de manier om door het ghebruyck derselver te wandelen in de teghenwoordigheydt Godts.

§. I.

Van de weerdigheydt ende profijt deser oeffeninghe

Boven al de voorseyde soorten van mondtghebeden isser noch een maniere van te bidden met den mont oft oock metter herten, (die seer ghemeyn was aen de H.M. Teresa), te weten het ghebruyck van eenighe korte ghebedekens die men ghemeynelijck noemt schietghebedekens, omdat se zijn als vyerighe pijlen die uyt het herte gheschoten zijnde op eenen ooghenblick tot Godt vliegghen. Sy zijn oock als gheestelijcke vleughelen, met dewelcke de siele omhooghe vliegt ende gaet haer vereenighen met Godt. Dit is de verhevenste ende profijtighste oeffeninghe die men op der aerden kan doen omdat in dese ghelegghen is d'oeffeninghe van te wandelen in de teghenwoordigheydt Godts, hetwelcke is eene naevolghinghe van het leven der salighen in den hemel. Want even ghelijck het leven ende d'oeffeninghe der salighen in den hemel is altijd Godt t'aenschouwen ende te beminnen met eene gheduerighe liefde uyt gheheel hun herte sonder op te houden van Hem te loven, aldus

---

¹⁹ Op dit capittel volgt een paragraaf over 'Het lesen der Ghetijden' en over 'het lesen van andere Ghebeden van devotie'. In capittel VI worden het Pater Noster (Onze Vader) en het Ave Maria (Wees Gegroet) uitgelegd.

door het ghebruyck van dese schietghebedekens wandelen wy altijd ende in alle dinghen voor Godt metter herten ghedurighlijck tot Hem ghekeert, sooveel de kranckheydt deses levens is toelaetende.

Jae, dit is den kortsten, sekersten ende uytmenensten middel om te gheraecken tot d'opperste volmaecktheydt want ghelijck de sterren ende mane zijnde in 't ghesichte der sonnen, van deselve ontfanghen alle haer licht ende kracht; ende waer 't dat sy in 't ghesicht der sonnen niet en waeren, souden gheheel doncker ende sonder kracht wesen. Ghelijck dat blijktt in de maene als sy eclips lijdt, alsoo oock wy in 't ghesicht Godts (dat is als wy Godt teghenwoordigh hebben in onse ghedachten tot Hem onse wercken ende begheerten stierende) ontfanghen licht waerdoor wy van binnen schijnen met oprechte ende volmaeckte deughden, ende van buyten tot onsen evennaesten met eerbaerheydt ende gheschicktheydt van manieren, ende verkrijghen kracht ende sterckte tot alle goede wercken die Godt behaeghen ende andere stichten. Ende sooveel te min oft te meer als yemandt in Godts teghenwoordigheydt wandelt, sooveel te meer oft min wort hy oock versterckt ende verlicht; hierom sijn ons alle H.H. Vaders dese oeffeninghe soo seer aenprijsende. Ende in deselve waeren seer wel hervaaeren de oude monicken van de wildernissen, ghelijck Cassianus ghetuyght, die door het ghebruyck van dese korte ghebedekens hun hert tot Godt seer dickmaels ophieffen, met Hem aldus bynae ghedurighlijck handelende.

Dit is oock den besten middel om te volbrengnen dat van onsen Reghel ons recommanderende, dat wy *dagh ende nacht in de wet des Heeren souden mediteren ende in ghebeden waken*. Want aenghesien dat het aen de menschelijcke kranckheydt niet moghelijck en is ghedurighlijck te bemercken de goddelijcke dinghen, soo is 't dat hetselve moet gheschieden met d'affectie ofte begheerte des herten ende vyerigheydt van den wille, te weten, door het ghebruyck ende middel van soodanighe korte schietghebedekens dickwils verhaelt.

Dese oeffeninghe is oock seer licht, ten eersten omdat se als kort zijnde het hoofd niet en breeckt ende kan gheschieden tusschen alle onse bekommeringhen ende wercken sonder die eenighsins te beletten; ten tweeden omdat se met eenen yever ende verheven gheest ghedaen worden; ende omdat se op eenen ooghenblick haer laeten vinden voor 't aenschijn Godts soodat den duyvel gheen en heeft om denghenen die se doet te stooren oft eenigh beletsel aen te doen, ghelijck ghemeynelijck in een langh ghebedt pleegh te gheschieden.

§. II.

Model oft voorbeeldt van d'oeffeninghe der schietghebedekens om door het ghebruyck derselver te wandelen in de teghenwoordigheydt Godts

In den reghel die Godt almachtigh heeft ghegheven door eenen enghel aen den H. Pachomius, wordt seer gerecommandeert dat de broeders altijd souden hebben in den gheest ende ghedachtenisse eenighe leeringhe oft spreekwoordt van de H. Schifture. Hetwelcke onsen Reghel, handelende van de gheestelijcke wapenen, ons oock seer uytdruckelijck

voorhoudt met dese woorden: *Men moet het hert wapenen met heylighe ghedachten, want daer is gheschreven: het heyligh ghepeys sal u bewaeren.* Ende daernaer: *Het sweet²⁰ des gheests, hetwelck is het woordt Godts, moet overvloedelijck woonen in ulieden mondt ende herten.*

Waervan het profijt seer groot is omdat men door desen middel altijd bereydt is om te wederstaen het quaedt ende welghestelt om t'omhelsen het goet, hetwelcke zijn de twee deelen der christelijcke rechtveerdigheydt, want ghelijck seer waerachtelijck seght den Wijsen man: *Alle woordt van Godt is eenen vyerighen schildt,*²¹ te weten teghen alle quaede ofte aenlockinghe ende bekoringhe tot de sonde. Ende den Propheet David: *Uwe uytspraeck is vyerig,*²² om ons te verwecken ende te ontsteken tot het goet. Ende den H. Apostel Paulus: *Levendigh ende krachtigh is het woordt Godts ende meer door penetrerende als alle sweert over beyde kanten snijdende.*²³

Soo dan tot dienst, profijt ende voortganck der sielen begheerigh om in Godts teghenwoordigheyt ghedurighlijck te wandelen, sal ick hier vlechten een tuylken van verscheyde schoone sententien oft spreucken, ghetrocken meestendeel uyt dien goddelijcken hof der H. Schrifture, om ghedurende den dagh eenighe van die als welriekende blommekens te moghen ghenieten ende aen die met ons verstandt ende wille te riecken.

1. 's Nachts oft 's morghens opstaende seght metter herten oft oock met den monde: *Mijn hert is bereyt, Heere, mijn hert is bereydt. Ick sal singhen ende U psalmen segghe.*²⁴ Oft: *Heere, ick gheloove vastelijck dat Ghy my teghenwoordigh zijt. Aen uwe goddelijcke majesteydt offer' ick op mijne siele, mijn lichaem ende alle mijne wercken van desen dach.*

2. Gaende naer de kercke om Godt te bidden ende te dancken: *In het aenschijn der enghelen sal ick U psalmen segghen. Ick sal aenbidden in uwen heylighen tempel ende sal uwen naem belijden.*²⁵ Oft: *Dat mijn ghebedt tot u aenschijn inkome. Keert uwe oore tot mijne bede.*²⁶ Oft met den H. Augustinus: *Och, oft ick met sulck eene eerbiedinghe ende aendachtigheydt kost bidden, ghelijck d'enghelsche gheesten in den hemel! Oft Heere, gheeft my gratie, dat ick met eerbiedinghe ende aendachtigheydt U mach aenbidden.*

3. In het beginsel van eenigh werck: *Heer, leyt my in uwe rechtveerdicheydt.*²⁷ *Heere, dit werck offer' ick U op tot uwer meerder glorie ende mijnder sielen salicheydt.*

4. In eenighe bekoringhe oft quellinghe oft verstroeytheydt ende dorrighheydt in 't

---

²⁰ sweet

²¹ Spr 30,5

²² Ps 119,130

²³ Heb 4,12

²⁴ Ps 108,2

²⁵ Ps 138,1-2

²⁶ Ps 88,3

²⁷ Ps 5,9

ghebedt: *Godt neemt acht tot mijnder hulpe. Heere, haest U om my te helpen.*²⁸ Oft: *Heere, versterckt my opdat ick niet en sondighe.*

5. Over tafel zijnde: *Mijne spijsse is te doen den wille van mijnen Vader, die in den hemel is.*²⁹ Oft: *Heere, gheeft my gratie, dat ick de spijsse ende dranck soo matelijck ghebruycke, dat ick mijne sinnelijckheydt niet en volghe, noch U niet en vergramme.* Als u de spijsse niet wel en smaect: *Heere, sy hebben U ghegheven galle tot uwer spijsse ende in uwen dorst hebben sy U ghelaeft met azijn.*³⁰

6. Als nu in 't ghesichte komt eenighe quade saecke oft ydelheydt: *Keert af mijne ooghen dat sy gheene ydelheydt en sien.*

7. In occasie van gramschap: *Salich sijn de saechtmoedighe.*³¹ Oft: *Leert van My want Ick ben saechtmoedich ende oodtmoedich.*³² Oft: *Heere, gheeft my gratie, dat ick niet en valle in gramschap.*

8. In occasie van silentie te breken: *Heere stelt een wacht aen mijnen mondt, ende een omstaende deure aen mijn lippen.*³³ Oft: *Van alle ydel woordt dat ick spreke, sal ick moeten rekeninghe gheven.*³⁴

9. Als u eenigh lijden overkomt: *Veel sijn de tribulatiën der rechtveerdighe. Ende van alle dese sal hen den Heere verlossen.*³⁵ Oft: *De patientie is nootsakelijck opdat wy den wille Godts volbrengende sijne beloften verkrijghen.*³⁶ Oft: *Heere, vermeerdert mijn lijden maer vermeerdert oock mijn verduldicheydt.* Oft: *Brandt hier, snijdt hier, opdat Ghy in der eeuwigheydt soudt sparen.*

§. III.

Verscheyden andere schoone schietghebedekens

Somtijds door den dagh suldy seer profytelijck moghen ghebruycken eenighe van de navolghende:

I. Van d'ydelheydt der aerdsche dinghen: *Den mensch ghelijck hoy zijn sijne daghen. Als bloeme des veldts sal hy verflenssen.*³⁷ Oft: *alle dinghen deser wereldt zijn ydelheydt der ydelheden ende altemael ydelheydt.*³⁸

---

²⁸ Ps 70,2

²⁹ Joh 4,34

³⁰ Ps 69,22

³¹ Mt 5,8

³² Mt 11,29

³³ Ps 141,3

³⁴ Mt 12,36

³⁵ Ps 34,20

³⁶ Heb 10,23

³⁷ Ps 103,15

³⁸ Pr 1,2

2. Van de strengheydt der goddelijcker rechtveerdigheyt: *Het is schroomelijck te vallen in de handen van den levenden Godt.*³⁹ Oft: *Vermaledijdt zijn sy die uwe gheboden niet en onderhouden.*⁴⁰ *Gaet van my vermaledijde in 't eeuwich vyer.*⁴¹ Oft: *Doorsteect mijn vleesch met de vreesse van uwe oordelen.*⁴²

3. Van 't berouw ende beternisse des levens: *Heere, ontfermt u mijnder, gheeneest mijne siel want ick te seer ghesondicht hebbe.*⁴³ Oft: *Heere, ick hebbe ghesondicht boven het ghetal van het sandt der zee ende en ben niet weerdich den hemel t'aenschouwen om de menichvuldigheyt mijnder boosheden.* Oft: *Godt, scheidt in my een suyver hert.*⁴⁴ Oft: *Almachtich eeuwich Godt, och, oft ick U noyt vergramt en hadde. Bewaert my doch in uwe gratie.*

4. Van 't betrouwen op Godts bermhertigheyt: *De bermhertigheyt Godts is van der eeuwigheyt ende tot der eeuwigheyt aen die Hem vreesen.*⁴⁵ Oft: *Den Heere is ghenadich ende ontfermende, langhmoedich ende seer bermhertigh.*⁴⁶ Oft: *De bermherticheden Godts sal ick in der eeuwigheyt singhen.*⁴⁷ Oft: *Den Heere is mijne verlichtinghe ende saligheyt. Wie sal ick vreesen?*⁴⁸

5. Van den lof Godts oft gheestelijcke verheuginghe: *O Godt, dat alle de aerde U aenbidde ende lof singhen.*⁴⁹ Oft: *Ghebenedijdt den Heere alle wercken des Heeren. Looft ende verheft Hem hooghelijck in der eeuwigheyt.*⁵⁰ *Mijn hert ende mijn vleesch zijn verheught in den levenden Godt.*⁵¹

6. Van de hemelsche glorie: *Gheen ooghe en heeft ghesien, gheen oore ghehoort, noch 't en is in 't herte van den mensch ghekomen hetghene Godt bereydt heeft aen deghene die Hem beminnen.*⁵² Oft: *Saligh zijn sy die in u huys wonen.*⁵³ *Sy sullen droncken worden van d'overvloedigheyt uws huys. Ende van den vloet uwer wellustigheyt sul dese doen drincken.*⁵⁴ Oft: *Hoe lieffelijck zijn uwe tabernakelen, Heere der heyrkrachten, mijn siele*

---

³⁹ Heb 10,31

⁴⁰ Ps 119,155

⁴¹ Mt 25,41

⁴² Ps 119, 120

⁴³ Ps 41,5

⁴⁴ Ps 51,12

⁴⁵ Ps 103,17

⁴⁶ Ps 103,8

⁴⁷ Ps 89,2

⁴⁸ Ps 27,1

⁴⁹ Ps 66,4

⁵⁰ Daniël A 35 (toevoeging NBV-vertaling)

⁵¹ Ps 84,3

⁵² 1 Kor 2,9

⁵³ Ps 84,5

⁵⁴ Ps 36,9

verlanght ende beswijckt in de voorsalen des Heeren.⁵⁵ Wy sullen vervult worden in de goederen van het huys des Heeren.⁵⁶ Oft: Wee my, dat mijne pelgrimagie verlengt wort.⁵⁷ Ick begheere ontbonden te zijn ende te wesen met Christus.⁵⁸

Van de goddelijcke volmaecktheden: Wie sal uytspreken de machtigheden des Heeren.⁵⁹ Al dat Hy begheert heeft, heeft Hy ghedaen in den hemel ende op der aerden, in de zee ende in alle afgronden.⁶⁰ Oft: Sijne glorie heeft de hemelen bedeckt. Ende heel de aerde is vol van sijnen lof.⁶¹ Oft: Hy is hoogher als den hemel, dieper als den afgrondt, langher als het aerdtrijck, breeder als de zee.⁶² Oft: Groot is onsen Heere ende groot is sijne macht. Ende sijne wijsheydt is oneyndelijck.⁶³ Oft: O Heere, waer sal ick gaen van uwen gheest ende waer sal ick vlieden van u aenschijn? Is 't dat ick klimme tot in den hemel, Ghy sijt aldaer. Is 't dat ick neder daelde tot in der hellen, Ghy zijt aldaer teghenwoordigh. Is 't dat ick woone op 't uyterste der zee, uwe handt sal my daer gheleyden.⁶⁴

---

55 Ps 84,2-3

56 Ps 36,9

57 Ps 120,6

58 Fil 1,23

59 Ps 106,2

60 Ps 135,6

61 Hab 3,3

62 Job 11, 8-9

63 Ps 147,5

64 Ps 139,7-10

HET II. DEEL

*Van de meditatie,
of 't inwendigh ghebedt: hoe profijtig ende noodtsakelijck die voor een jehelijck is; ende
van de maniere om wel ende profijtelijck te mediteren*

HET I. CAPITTEL

Wat dat is de meditatie.

Ick houde dat mediteren is (seght de Heylighen Moeder Teresa in 't sevenste capittel van de sevenste wooninghe) *met den verstande van eenighe saeke discoureren, ghelijck* (seght sy) *als wy begheeren te mediteren op eenigh point van de passie, soo bemercken ende ondersoecken wy met deelen alle de mysteren desselfs ende de omstanden.* Ende om klaerder te spreken: de meditatie is een inwendighe overdenkinghe van eenighe goddelijcke ende deughdelijcke sake om den wille te beweghen ende t'ontsteken tot afstandt ende grouwel der sonden, mishaghen der wereltscher dinghen, kloeckmoedighe begheerte ende naervolginghe der deughden; ende om Godt te dancken te loven ende te beminnen. Dese inwendighe overlegginghe moet ghemenghelt zijn met een inwendighe oft uytwendighe t'samensprekinghe met Godt ofte sijne heylighen ende met verscheyden beweginghen ende gheneghentheden van den wille. Dese beweginghen van den wille zijn in het principaelste deel der meditatie. Ja, in die is gheleghen het goedt ende volmaeckt ghebedt, soo ons leeren de heylighen ende alle meesters van 't gheestelijck leven. Hiervan sullen wy wat breeder spreken in 't 6. cap.

De meditatie dan wordt volbrocht met de dry krachten der ziele: door de memorie, dewelcke voorhoudt ende voor d'ooghen des verstants stelt het mysterie oft hetghene daer de meditatie af inghestelt wordt; dat ghemeynelijck is eenighe gheestelijcke historie, sententie, deught oft sonde. Door het verstant, hetwelck overdenckt hetghene dat de memorie voorhoudt, ondersoekkende de waerheydt van deselfste saeke, d'oorsaeken, d'eyghdommen ende andere omstandighe dinghen. Door den wille, denwelcken verweckt wort tot verscheyde beweginghen naer het vereyssen van alsulcke saecke, daer men op mediteert, als tot berouw ende haet der sonden, tot naervolginghe van onsen Heere, tot de liefde Godts, &c.

Dit is de leeringhe van die groote meestersse des ghebedts de H. Teresa, dewelcke in alle haer schriften, principaelijck in den boeck ghenaeamt *Wegh der volmaecktheydt*, leert ende betoont dat de meditatie moet gheschieden door de dry krachten der ziele. In het vierde cap. van haer Leven schrijft sy aldus: *Als ick op eenighe passagie peysde, soo verbeelde ick my die inwendelijck. Nochtans besteedde ick meer tijts in goede boecken te lesen, welck alle mijne recreatie was want Godt en hadde my die gratie niet ghegheven om te discoureren* (dat is, ondersoecken ende overlegghen) *met het verstandt, noch om profijt te doen met d'imaginatie.* Sy spreekt van den tijdt, als sy haer eerst tot de meditatie begonst te begheven ende als sy in 't ghebedt nogh niet seer hervaren en was. Door de woorden verbeeldinge ende imaginatie verstaet sy het werck van de memorie. Door de woorden discoureren met het verstant (die sy

alom soo seer dickwils ghebruyckt) verstaet sy de werckinge des verstants. Discurrere in 't latijn is te segghen: hier ende daer loopen. Wy hebben gheseydt dat aen 't verstandt toestaet de meditatie t'overdencken ende t'ondersoecken 'tghene dat de memorie voorhout ende aldus ghelijck te loopen van d'een sake op d'andere. Daerom wordt van de H. Teresa ende van d'andere heylighen de werckinghe des verstandts ghenoomt discursus, dat is hier ende daer loopen.

In 't vyfthienste cap. schrijft sy: *Alle dit woordt hier door het verstandt opgheworpen ende voorghehouden, ende de memorie raeckt dat.* Op deselve plaetse betoont sy dat het principaelste deel van de meditatie is de werckinghe van den wille (ghelijck wy breeder sullen segghen in 't 6. cap.). Daerom raedt sy aldaer ende elders, dat men in de meditatie meer moet wercken met den wille dan met het verstandt.

HET II. CAPITTEL

Hoe noodtsakelijck ende profytigh dat is de meditatie.

De principaelste, jae d'eenighe oorsake van alle quaedt dat in de werelt is ende datter sooveel ende grove sonden bedreven worden, is 't ghebreck der bemerckinghe omdat de menschen niet en overlegghen noch en overpeysen de goddelijcke mysterien ende de toekomende saecken. Want wie sal dorven Godt vergrammen, die bemerckt hoe goet dat Godt in syselven is, hoe goedertieren Hy tot ons gheweest is, hoe seer Hy ons bemint heeft, hoe veel Hy om onsen't wille gheleden heeft? Wie sal dorven eenighe dootsonde doen, als hy peyst dat Godt om de sonde ghestorven is ende dat die een soo grooten quaedt is, dat Godt heeft moeten de menschelijcke nature aennemen ende soo bittere tormenten lijden om ons van deselve te verlossen? Wie sal dorven sondighen, die overlegt dat om eene dootsonde alleen den mensch sal verdoemt worden tot het eeuwich vier, in 'twelck hy, soo langhe als Godt sal Godt wesen, sal moeten branden? Wie sal voor de welluste van eenen ooghenblick verkiesen d'eeuwighe ende onbegrijpelijcke tormenten?

Damocles zijnde in 't midden van een koninghlijck bancket, schoone musiecken, ende alderley vrolijckheden, en dede niet dan schudden en beven. Ende niet en wasser dat hem moght vermaken omdatter een scherp bloot sweert aen eenen seer dunnen draet boven sijn hoofd hingh, vreesende dat 'tselfe alle ooghenblicken soude vallen. Maer hoe sal iemandt in staet van dootsonde wesende, gherustelijck konnen lachen ende sijne wellusten volghen, die ghelooft ende bemerckt dat hem niet eene tijdelijcke maer d'eeuwighe doot dreyght, dewelcke hanght aen eenen seer dunnen draet des levens want, aenghesien hy niet eenen ooghenblick levens seker en heeft, hy kan onvoorsiens 's avondts ghesondt ende wel te passe slapen gaende sterven ende 's morghens in den afgrondt der hellen wesen.

Hieruyt dan blijktt klaerlijck dat alle quaedt ende alle sonden voortkomen by faute van te bemercken de saken die eeuwich zijn, volghende dese klachte van den Propheet Ieremias:

*De gheheele aerde is in ellende omdatter niemant en is die uyt der herten overpeyst.*⁶⁵ Want des menschens naturelijcke cranckheydt ende quaede gheneghentheydt tot de sonde ende ghenoeghen is soo groot dat, is 't dat hy sich niet en wapent ende sijne siele niet en versterckt met goede bemerckingen, is 't dat hy niet dickmaels en overleghet de kortheydt van dit leven, de pijnen der hellen &c, het sal seer moeyelijck zijn syselven te wederhouden ende niet te laten medesleypen van het vleesch ende naturelijcke cranckheydt ende te vallen in groote sonden.

Ter contrarie de meditatie ende bemerckinghe is eene groote hulperse van alle deughden ende goede wercken. Jae, ghelijck een fonteyn in 't midden van eenighen hof om alle de kruyden te besproeyen, soo is de meditatie besproeyjende wasdom ende groenigheydt ghevende aen alle deughden, want in de meditatie sien wy de schoonheydt der deughden. Wy bekennen oock hoe profijtighe ende noodtsakelijck ons die zijn, waerdoor wy verweckt worden tot liefde derselve ende een groote begheerte om die te verkrijghen ende in onse siele te planten. Hierom pooght den duyvel naer sijn uytterste vermoghen ons van dese meditatie ende bemerckinghe te beletten. Hierom hebben de H.H. Basilius, Hieronymus, Augustinus, Benedictus, Bernardus, Dominicus, Franciscus, Albertus, Ignatius ende alle die in heyligheydt hebben uytgheschenen, hen soo neerstelijck gheoeffent in de meditatie ende zijn ons deselve soo seer aenprijsende.

Maer besonderlijck heeft in d'oeffeninghe des ghebedts uytgheschenen ende van 't profijt der meditatie, ende hoe die moet gheschieden, veel gheschreven onse hemelsche meesteres des ghebedts de H. Teresa. Jae, al haer boecken sijn bynae hiervan vol. Onder andere schrijft sy van de meditatie aldus in 't achste capittel van haer *Leven: Veel heylighe ende goede personen hebben beschreven wat een groot goedt dat heeft denghenen die sich in 't ghebedt oeffent. Ick, mijn inwendigh ghebedt (oft meditatie), den Heere zy daervoor ghebenedijt, &c.* Daernaer seght sy: *dat ghelijck sy door experientie bekende dat het inwendigh ghebedt is den middel om tot beternisse des levens te komen ende in de deught te volherden.* In 't seshienste capittel van den *Wegh der volmaecktheydt* seght sy *dat de meditatie is het beginsel van alle deughden te verkrijghen ende dat in deselve het leven van de christenen gheleggen is.* Op een ander plaetse seght sy: *datter veel duysende sielen verloren gaen by ghebreck van meditatie.*

Aenghesien dan dat de meditatie ons soo profijtighe ende noodtsaekelijck is, soo vermaen ick ende bidde een yeghelijck die hunne saligheydt beherten, daghelijcks eenighen tijdt in die te besteden. Het is seker indien den wille niet en ghebreckt, dat oock aen den alderbekommersten den tijdt niet en sal ghebreken. Die seer gheneghen zijn tot eenigh spel, als tot kaertspel &c, hoeveel bekommeringen sy hebben, weten altoos wel tijdt daertoe te vinden, jae soodat sy oock daerin daghen by nachten ende nachten by daghen voeghen. Inghelijcks indien ghy den wille hebt, u en sal tot dit ghebedt gheen tijdt ontbreken. Welaen dan, neemt een vaste resolutie ende maect een sterck propoost van daghelijcks

---

⁶⁵ Jr 12,11

eenighen tijdt in het inwendigh ghebedt over te brenghen. Konden niet een ure oft twee half uren, besteedt een half ure.

HET III. CAPITTEL

Dat de meditatie soo swaer ende moeyelijck niet en is, ghelijck sommighe meynen; ende dat deselve te doen voor een yeghelijck is.

Eene van de principaelste saken die aftrecken van de meditatie, is dat men sich secretelijck in sijn herte laet voorenstaen dat mediteren is een swaare sake. Jae, ghelijck de H. M. Teresa ghetuygt in 't vierentwintighste capittel van haren boeck, ghenoomt *Wegh der volmaecktheydt*, men vindt er veel die alleen den enckelen naem van meditatie oft contemplatie vervaert maect, soodat de meditatie is aen sommighe ghelijck eenen bitebau aen de kinders. Ende veel meynen dat dit niet en is voor een yeghelijck maer alleenelijck voor de religieusen ende afghescheyden menschen, ende niet ghegeneralijck voor alle de werelddt. Alsoft alle menschen niet en waren gheschapen om te bidden, te kennen ende te beminnen hun Schepper, t'ondersoecken wie dat Godt is, dat Hy voor ons ghestorven is, datter een helle ende eenen hemel is, dat dit leven eens sal ten eynde komen ende dierghelijcke saken. Maer die bemerckt wat dat mediteren is, die sal bevinden hoe licht hetselve is hoe noodtsakelijck ende hoe ghemeyn voor een yeghelijck. Want het mediteren hierin ghelegghen is (ghelijck wy gheseyd hebben hier boven in 't eerste cap.) dat men peynst op het leven ende passie Christi, op onse ellendigheyt, op de helle, op den hemel ende dierghelijcke saken die ons beweghen om te vlieden de sonde, te soecken de deught, Godt te dienen ende te beminnen.

Siet nu eens oft dat moeyelijck is ende oft dat niet voor een yeghelijck en is. Wie isser soo bot ende soo onverstandigh, dat hy niet en kan peysen oft begrijpen datter een helle is voor de sondaers, ende hierdoor in syselven verwecken een salighe vreesse ende voornemen om de sonden te schouwen ende Godt te dancken voor de goede beweginghe ende dat Hy hem soo langhe, soo dickmaels sondighende, niet en heeft verdoemt, ende van Hem gratie ende hulpe begheeren om voortaan niet meer te sondighen. Dat is mediteren. En is dat niet licht om doen? En is dat niet voor een yeghelijck?

Bemerckt hier nochtans, al is 't sake dat de meditatie soo seer swaer niet en is ghelijck wy nu eenighsins hebben bethoont, nochtans ghelijck alle wetenschappen, konsten ende ambachten moeyelijck ende verdrietigh zijn in 't beghinsel, alsoo oock de meditatie, maer door het ghebruyck wordt het licht. Ende ghelijck die selden schrijft, noyt volmaect en kan worden in de konste van schrijven, alsoo oock die selden mediteert, en sal de maniere van bidden niet wel kunnen begrijpen. Want meer door het ghebruyck als door lesen moet gy dit leeren.

Daerenboven ghemerckt dat den principaelsten meester van het ghebedt is den H. Gheest. Wilt gy wel kunnen mediteren? Bidt ende begheert van Hem de gave des ghebedts met groote

oedtmoedigheydt segghende met de heylighe Apostels: *Heere leert my bidden*.⁶⁶

Aenghesien oock (ghelijck de H. Teresa in 't voornoemde capittel seght) dat Godt alle menschen tot Hem niet en treckt door denselven wegh, ende datter metter daet sommige persoonen ghevonden worden die op de maniere die wy in dit tweede deel leeren, niet en kunnen noch en weten te mediteren omdat hen gheen consideratien oft bemerckinghen te vooren en komen, soo sullen wy naer 't exempel van deselve H.M.Teresa in den voorschreven boeck tot troost van soodanighe in 't vierde deel voorhouden eenighe seer lichte middelen om wel ende profijtelijck te mediteren, van dewelcke, soo ick meyn, niemant en kan segghen: *Ick en kan op dese maniere niet bidden*.

HET IV. CAPITTEL

Van de maniere om te mediteren ende van de deelen der meditatie in 't ghemeyn

Eenighe kryghen oock eenen afkeer van de meditatie als sy sien de groote boecken ende menighvuldighe reghels die gheschreven zijn om te leeren mediteren, in der voeghen dat se hen verwerren in de menighvuldigheydt van de leeringhen ende onderwysinghen tot de meditatie. Daerom sal ick hier pooghen in 't kort te stellen de substantie van het ghebedt ghevende korte ende klaere fundamenten aen de beginnende ende een maniere van bidden seer licht ende bequaem voor een yeghelijck.

Dese maniere bestaet in d'oeffeninghe van de dry krachten onser sielen, ghelijck wy gheseyt hebben hier boven in 't I. cap., ende is ghedeylt in dry deelen. Het eerste is de bereydinghe. Het tweede, d'oeffeninghen van de dry krachten der siele op het point of mysterie daer men af mediteert. Het derde is het besluyt der meditatie. Op dese maniere:

Voor al leest oft hoort lesen eenighe goede ende goddelijcke sake. Ghelooft dat ghy zijt in de teghenwoordigheydt Godts ende bidt Hem om gratie om wel te mediteren. Dat is 't eerste deel der meditatie. Daernaer peyst op 'tghene ghy hebt ghelesen oft hooren lesen ende overleghet dat aendachtelijck verweckende in uselven hierdoor eenighe goede begheerten ende voornemen. Dat is het tweede deel der meditatie. Ten laetsten, danckt Godt van de goede begheerten ende propoosten. Offert Hem die ende begheert van Hem gratie om die wel te volbrenghe ende in 't werck te stellen. Dat is 't besluyt der meditatie. Van elck deser in 't besonder sullen wy wat breeder handelen.

HET V. CAPITTEL

Van de bereydinghe: het eerste deel der meditatie

Het eerste deel van dese offeninghe is de bereydinghe, dewelcke nootsakelijck moet voorgaen opdat de meditatie wel ende profijtelijck magh gheschieden. Want ghelijck een cither gheen vermakelijck ende melodieus gheluydt en kan gheven tenzy dat de snaeren van te vooren wel ende behoorlijck ghespannen zijn, soo oock en kan de siele door het ghebedt niet

---

⁶⁶ Lc 11,1

gheven een behaeghlijck gheluydt aen Godt ende sijn' heylighen tenzy haere snaeren, dat is hare krachten, van te vooren wel ghestelt ende bereyt sijn. Dese bereydinghe is gheleghen in dese dry dinghen te weten: 1. het lesen van de materie daer men op mediteren wilt, 2. de voorbeldinghe van de teghenwoordigheydt Godts, 3. d'aenroepinghe Godts om hulpe ende gratie.

Ten eersten dan ende voor al makende het teecken des H. Cruys, moet ghy lesen het mysterie daer ghy op begheert te mediteren. Dit is bynaer aen een yeghelijck noodtsakelijck, opdat het verstant ten tijde van de meditatie niet verstroyt en worde, soeckende materie ende onprofijtelijck van 't een op 't ander dolende. Want is 't sake dat eenen predikant eer hy predickt, oft yemant die begheert aen te spreken eenen koningh oft prince, syselven eerst bereydt maect overlegghende wat hy sal segghen, hoeveel te meer die begheert in 't ghebedt met Godt den koningh der koningen ende met sijne hovelighen, dat is de heylighen ende enghelen, te spreken, moet syselven daertoe bereyden voorsiede de materie uyt dewelcke hy magh trecken godtvrughtighe beweghinghen. Dese lesinghe moet wesen aendachtigh ende traegh opdat den wille door deselve magh beweeght worden ende smacken hetghene dat het verstandt begrijpt.

Dese lesinghe is de H. Teresa een yeghelijck, maer principalijck de beghinnende, seer aenprijsende. Jae, sy verhaelt van haerselven dat sy in den tijdt van achthien jaeren noyt en begonst te bidden sonder boeck ende ghetuyght dat als haere ghepeysen verstroyet wierden, sy die vergaderde door het lesen, soodat sy den boeck ghebruyckte als eenen stock om op te steunen ende alsoo ghemackelijcker in den wegh des ghebedts voorts te gaen. Desghelijcks den H. Ignatius, een man seer verlicht in den wegh des ghebedts, gheeft dese leeringhe. Ende men leest van hem dat hy, niet alleenlijck in 't beginsel maer oock als hy nu oudt was, des avondts te vooren ghewoon was te lesen de materie van de meditatie die hy 's morghens dede. Met dese ghedachte begaf hy sich tot de ruste (hetwelck is een seer goede oeffeninghe), waeruyt blijkt dat dese voorbereydinghe ende lesinghe niet alleenlijck en is voor de beghinnende maer voor een yeghelijck. Dit is het ghevoelen van alle andere heylighen ende godtvrughtige schrijvers. Den H. Bonaventura seght: (a) *dat de lesinghe gheeft de materie ende het saet van de meditatie*. Ende den H. Bernardus: (b) *de lesinghe soeckt, de meditatie vindt, de contemplatie gheniet*.

Ten tweeden, tersijden stellende alle tijdelijcke becommernissen ende uytbannende alle onnoodighe ghepeysen sooveel als 't moghelijck is, moet ghy u stellen in de teghenwoordigheydt Godts, vastelijck gheloovende dat Godt by u ende in u is, doorsiede het binnenste van u hert. Ghy moet u dan laeten voorstaen ende ghelooven dat ghy zijt in Godt ghelijck de voghelen in de locht ende de visschen in 't water. In wat plaetse dat de voghelen vliegghen, zijn altijds in de locht; waer dat de visschen swimmen, zijn altijds in 't water. Alsoo, jae noch veel meer, in wat plaetse dat wy gaen oft zijn, vinden wy Godt altijdt teghenwoordigh. Wy zijn vol van Godt, omringhelt ende omvanghen van Godt ende swimmende in Godt. Maer al is 't dat Godt aldus met sijn wesen, macht, wijsheydt ende

goedtheydt alom is, nochtans is Hy op een besondere maniere by ende in de rechtveerdighe, ende in den grondt van hun herte ende hunnen gheest, ende dat principalijck als sy zijn in 't ghebedt, ghelijck de siele ghespreyt door heel het lichaem is, in alle deelen desselfs maer nochtans op een sonderlinghe maniere in 't herte.

In dese bemerckinghe sult ghy een groote eerbiedinghe in u herte verwecken tot Godt die daer teghenwoordigh is. Het is seer goedt ende profijtigh ghedurende het ghebedt dickwils de bemerckinghe van de teghenwoordigheyt Godts te verhalen. Jae, dese oeffeninghe van de teghenwoordigheyt Godts is van soo grooten weerde dat de H. M. Teresa in alle haere schriften gheene saecke soo seer ende dickwils en recommandeert. Ende, ghelijck sy schrijft in 't sesentwintighste capittel van den *Wegh der volmaecktheydt*, dese oeffeninghe alleen is een seer goedt ghebedt ende niemandt en kan syselven hiervan excuseren, want, ghelijck sy aldaer schrijft, is 't dat ghy u kondt voorbeelden leelijcke ende schroomelijcke saken, waerom en suldy niet kunnen peysen op het alderschoonste ende lieffelijckste, te weten Godt, vastelijck gheloovende dat Hy u aensiet, by u ende binnen u is, ende ghy met Hem, ghelijck al oft ghy waert met eenen uwen vriendt in een doncker plaetse, wel wetende dat Hy daer teghenwoordigh is maer nochtans Hem niet klaerlijck aenschouwende.

Ten derdeen, aenghesien dat wy niet en kunnen bidden ghelijck het behoort sonder de hulpe ende gratie Godts, met grooter eerbiedinghe, u bekennende onweerdigh om te verschijnen voor soo hooghen majesteyt, die ghy daer ghelooft teghenwoordigh te wesen, nochtans oock wetende dat sijne goedtheydt dat begheert, moet gy Hem bidden om gratie om Hem wel te dienen ende t'aenbidden in dese meditatie tot sijnder glorie ende uwer sielen saligheydt. Ghy sult dan moghen lesen dit ghebedt:

*Komt Heyligh Gheest, vervult de herten uwer gheloovighe, die door de verscheydentheydt van alle taelen, de heydenen in een gheloof hebt versaemt.
Seynt uyt uwen Gheest ende sy sullen gheschapen worden.
Ende Ghy sult vernieuwen het aenschijn der aerden.*

Laet ons bidden:

O Heere, wy bidden U dat met ons zy de kracht des Heylighen Gheests, die onse herten goedertierentlijck suyvere ende van alle quaedt bevrijde. Amen.

Ghy sult oock aenroepen de Heylighe Moeder Godts Maria, uwen goeden Enghel ende andere heylighen, principalijck uwe Patroonen.

Gy sult hier oock moghen byvoeghen dit naevolghende ghebedt, in 'twelck besloten is een werck van ootmoedigheydt, van berouw, van liefde tot Godt ende van overghevinghe sijns willes in den wille van Godt Almachtigh.

Mijnen Heere ende mijnen Godt, wie ben ick ende wie zijt Ghy? Ick en ben maer een arm aerdtwormken, stof ende asschen, ende Ghy zijt den Heere der Heeren, schepper van hemel ende aerde, wiens macht, wysheydt, goedtheydt ende majesteyt oneyndelijck is. Ick bekenne my onweerdigh om met U te handelen. Maer aenghesien dat uwe bermhertigheydt dit van my

begheert, soo bidd' ick oodtmoedelijck verghiffenisse van al 'tghene daer ick u oyt mede hebbe vergramt. Het is my leet ende ick bedroeve my, dat het my niet meer leet en is. Oversulcks nem 'ick vastelijck voor my, dat ick voortaan alle uwe gheboden ghetrouwelijck sal onderhouden ende alle sonden met uwe gratie schouwen. Ick begheer' U oock te beminnen, ende beminne U uyt mijnder gantscher herten, uyt gheheel mijn siele, uyt alle mijn krachten. Ende dit om uwe oneyndelijcke goedtheydt ende u eyghen selven, die alle hertelijcke liefde oneyndelijck verdient. Ende in teecken van liefde begheer' ick U in dit ghebedt te behaeghen. Ick en kome hier niet om ghetroost te zijn maer om U te loven, te dancken, te bidden ende omdat Ghy my soudt leeren volbrengchen uwen liefsten wille, want ick en begheer' anders niet te wesen, dan soo 't U behagelijck is. Mijn leven, mijn eere, mijn goet, mijne ghesondtheydt, mijne saligheydt ende al dat my aengaet, stell' ick in uwe vaderlijcke handen opdat Ghy dat alle schickt ende ghebruyckt naer uwen alderheylighsten will. Alleen bidd' ick nu, dat het U believe my met uwe gratie te verstercken, opdat ick voor uwe goddelijcke majesteyt magh verschijnen met sulck eene oodtmoedigheydt, aendachtigheydt ende eerbiedinghe, ghelijck dat betaemt. O Godt Vader, o Godt Sone, o Godt H. Gheest, o Alderheylighste Dryvuldigheydt. Amen.

HET VI. CAPITTEL

*Van de bemerckinghe, begheerten ende voornemen:
het tweede ende principaelste deel der meditatie*

Naer die dry voorbereydingen sult ghy de poincten der meditatie voorhouden ende met het verstandt op elck rijpelijck letten, die ondersoecken ende arbeyden om eenighe gheestelijcke bewegelijckheden daeruyt te trecken. In dese bemerckinghen der dinghen die ghy mediteert, sult ghy soo langhe blijven totdat ghy teenemael verlicht wordt, de waerheydt siet, daarvan overwonnen wordt ende vastelijck voor u neemt dat u betaemt. Maer principaelijck als uwen gheest smaeck vindt in die bemerckinghe, soo en sult ghy niet voorder gaen, soolanghe als denselven duert. Ende hier is veel aen ghelegghen, te weten dat men in de bemerckinghen der goddelijcker dinghen eenighen tijdt blijve ende die niet metter haesten en overloope want een poinct, wel ende nae behooren bemerckt zijnde, sal u profijtelijcker wesen dan veel lichtveerlijck doorsien zijnde. Naer dese bemerckinghen ende oeffeninghen des verstandts moet volghen d'oeffeninghe des wils, want door het bemercken des verstandts wort den wille verweckt ende ontsteken met eenighe goede bewegelijckheden, die ons dienen om ons leven te beteren ende Godt meer te behaghen, als sijn leetwesen ende roumoedigheydt over onse kranckheydt, onvolmaecktheydt ende quade passien, begheerte om eenighe deught te verkrijghen, medelijden met de passie ons Heeren oft sijnder heylighen, danckbaerheydt voor de weldaden Godts, liefde tot Godt ende onse naesten, &c. In dese begheerten ende beweginghen moet den gheest hem uytspreyen ende stroyen, soo seer het hem moghelijck is, ende soo langhe daerin blijven, als ghy smaeck daerin vint sonder voorder te gaen

navolghende de biekens welcke niet en scheidt van de bloeme, soo langhe sy daer op honigh vinden.

Is 't saecke dat yemant d'aerde uytgravende, soeckt water oft eenighen verborghen schat, als hy vint 'tghene dat hy soeckt, houdt op van graven ende soecken. Alsoo moet ghy oock doen in de meditatie. De goede begheerte der deughden ende beweghinghen des wils zijn het goudt ende dien kostelijcke schat, die ghy door de meditatie soeckt, dese zijn het levende water om de siele te reynighen van hare ghebreken ende quade passien ende om alle plansoentjens der deughden in deselve te doen groeyen. Om dierghelijcke begheerten ende beweghinghen te vinden, ondersoect ende bemerckt het verstandt de saecke daer ghy van mediteert. Als ghy dan sult ghevoelen soodanighe goede begheerten ende beweghelijckheden, soo en gaet niet meer voorts met het verstandt maer onderhoudt u in die goede beweghinghe ende begheerte, soo langhe als ghy sult kunnen, sonder te voeden eenighe andere bemerckinghe. Tot desen eynde moet alle onse meditatie strecken. Ende dit moet de vrughte wesen die wy uyt deselve raepen. Dit is het eynde van de meditatie. Ende d'ondersoekinghe des verstandts en is hiertoe maer eenen middel.

Omdat hier sooveel aen ghelegghen is, daerom waarschouwt de H. M. Teresa 'tselve seer dickwils. Ende in 't vijfthienste capittel haers *Levens*, nadat sy betoont hadde dat te veel met de memorie ende verstant te wercken schadelijck is voor het goedt ghebedt, schrijft sy aldus: *Den wille dese gratie ghenietende, moet in stilte blijven ende ghelijck een wijs biek t'huys blijven.* Voorts gheeft sy dese ghelijckenisse: *Waer 't sake dat alle de biekens uytvloghen ende niet weder en keerden in hunne korven, sy en souden gheen honigh kunnen maecken.* Alsoo oock, is 't dat de memorie ende 't verstandt ghedurighlijck wercken ende uytvliegghen sonder dat sy somtijds ophouden, soo en sal de siele niet kunnen maecken dien kostelijcken honigh van devotie, goede begheerten, ende beweghelijckheden. Het is dan van noode dat de memorie ende het verstandt, den honigh van goede beweghinghen ghevonden hebbende, wederom t'huys keeren ende stille blijven sonder te wercken ende t'ondersoecken, latende den wille den honigh, die nu ghevonden is, volmaecken.

Is 't dat ghy my vraeght, op wat maniere dat ghy langhe op eene saeck sult moghen blijven ende de beweghinghen voeden ende deselve dieper in 't herte drucken?

Ick andtwoorde op dese maniere: als ghy eenighe goede beweghelijckheydt oft begheerte ghevoelt, soo keert u tot Godt, Hem biddende dat Hy u in dese goede begheerte verstercke ende die noch meer ontsteke. Desghelijcks sult ghy oock moghen vriendelijck spreken met de H. Moeder Godts, met uwe Patroonen, met den H. Enghel, uwen bewaerder, hunne hulpe ende voorspraeck begheerende om die goede beweghinghe in uw' herte te vermeerderen ende daernaer oock in 't werck te stellen. Ghy sult oock somtijds met uselven spreken om die goede begheerten meer ende meer t'ontsteken. Dit is eene leeringhe wel te bemercken.

Als ghy aldus u gheoeffent hebt op het eerste point, gaet dan voort tot het tweede ende daernaer tot het derde op deselve maniere.

Het is oock een seer goede maniere van mediteren ende bidden, als ghy met den verstande

eenigh poinct bemerckt hebt, het verstandt stille te houden ende al swijghende uselven te houden in de teghenwoordigheydt Godts oft voor de voeten Christi, in het enckel ende bloodt gheloove, uselven overghevende in sijne handen bemerckende dat ghy van Hem ghesien wordt ende by Hem blijft, uselven onweerdigh houdende van te staen in sijne teghenwoordigheydt. Alsoo somtijdts overlegghende 'tghene daer ghy op mediteert ende somtijdts u inwendigh stille houdende voor uwe Heere ende Godt, suldy passeren soveel tijdts als gy sult kunnen.

Dit is een wonderlijcke ende seer profijtighe maniere van bidden, die ons oock gheleert wordt van deselve H. Teresa (die hier in seer wel gheoeffent was) in 't derthienste capittel van haer *Leven* op het eynde, met dese woorden: *'Om dan weder te keeren tot hetghene dat ick seyde van onsen Salighmaker t'overdencken aen den pilaer. Het is goedt een weynigh te bemercken ende t'overdencken de pijn die Hy daer lede, ende waerom Hy die lede, ende wie dat is deghene die se lede, met wat een liefde Hy die lede. Nochtans dat men hem niet en vermoede met al dat t'ondersoecken maer dat men daer met Hem wese, het verstandt in stilte houdende. Kan hy, dat hy 't bekommere in te sien dat hy Hem aensiet ende dat hy Hem gheselschap houde, ende yet begheere, dat hy hem vernedere ende hem met Hem verheughe, ende dat hy ghedencke, dat hy niet weerdigh en is daer te staen. Als hy dit sal kunnen doen, al is het in 't beginsel van 't ghebedt sal hy groot profijt vinden. Ende het profijt is menighvuldigh dat dese maniere van ghebedt bybrenghet. Immers mijn siele heeft het alsoo bevonden.'*

HET VII. CAPITTEL

Twee seer profytighe waerschouwinghen om wel te mediteren ende langhe op een saeck te kunnen blijven

Maer hier is te bemercken eene saeck van groot ghewicht, eenen middel ende maniere van bidden seer profijtelijck, licht ende oock grootelijcks dienende om in 't ghebedt langh op eene ende deselve sake te volherden, te weten dat ghy niet en moet blijven op die generale begeerten ende voornemen van de sonde te schouwen, van u te oeffenen in eenighe deught, van onsen Heere na te volghen in te lijden pijn, verdriet, teghenspoedt, armoede, maer ghy moet tot de besondere ghevallen komen. By exempel, is 't dat ghy mediteert van de sonde oft van d'eeuwigheydt, ghy sult sonder twijffel beweeght worden tot haet ende afstandt der sonden in 't ghemeyn. Maer dat en is niet ghenoech, ghy moet tot de besondere sonden, daer ghy meest invalt, komen in dese maniere. Welaen, is 't dat de sonde soo swaer is ende Godt soo seer vergramt, is 't dat de pene der sonden soo groot ende straf is, soo maecke ick een vast voornemen van liever de doot te sterven als Godt doodelijck te vergrammen. Maer principalijck sal ick my wachten van gramschap, daer ick soo dickwils in valle als my desen oft dien niet naer mijnen sin en doet. Desghelijcks als ghy mediteert op de passie ons Heeren, 't en is niet ghenoech dat ghy in 't generael begheert ende voor u neemt onsen Heere nae te

volghen in ghewillighlijck te lijden, maer ghy moet comen tot particuliere gevallen die u overkomen oft kunnen overkomen. Ghy moet naevolghen de soldaten die hen, eer sy naer den krijgh gaen, ghewoon sijn te oeffenen in 't steken, tornoyen, scharmutsinghen ende andere dierghelijcke oeffeninghen, opdat sy souden bereyt ende bequaem worden tot den waren strijdt. Alsoo oock, als ghy in de meditatie zijt, peyst in 't particulier op sieckten, teghenspoedt, verdriet, dat u soude kunnen overkomen, ende maeckt een voornemen om dat al na het exempel Christi ter eere Godts ghewillighlijck te lijden, makende uselven alsoo bereydt om als haer met der daedt eenighe occasien van lijden presenteren, u in die vooral te oeffenen ende die wel waer te nemen ende vrughte uyt deselve te raepen.

Eer ick hier afscheyde, moet noch eene sake, oock seer profijtig, vermanen, te weten dat ghy in elcke meditatie moet letten ende d'ooghen slaen op 'tghene dat u aldermeest sal van noode wesen, op die sonde oft quade passie die aen uwe siele d'alderhinderlijckste is ende in dewelcke gy aldermeest pleeght te vallen. Den eenen is seer gheneghen tot gramschap ende onverduldigheydt, niet konnende het minste oneffen woordt verdragen, den anderen is gheneghen tot achterklap, murmuratie oft lieghen, den anderen tot gulsigheydt, tot onkuysheydt, om t'aensien curieuse saken, daer hy oock somtijds door verweckt wordt tot oneerlijcke begheerten. Overlegt rijpelijk wat passie in uwe siele aldermeest regneert, ende in de meditatie slaet uwe ooghen daerop, om die te moghen verwinnen ende uyt uwe siele te royen.

Den krancken die naer d'apotekerije gaet, en koopt niet dat hem aldereerst ter handt komt maer dat hy weet bequaem ende goedt te wesen om sijne sieckte te ghenesen. De meditatie is eene apotekerije vol remedien teghen alderley sonden en sieckten der siele. Zijt ghy seer gheneghen tot gramschap? Maeckt in de meditatie dit voornemen: ick en sal my niet meer stooren als sulcken van mijnen huuse oft mijnen ghebuer, my dit doet oft seght. Zijt gy onverduldigh, maeckt dit propoost: als my dat ongheval, onghemack oft verdriet overkomt, als ick dese oft die sieckte hebbe, hierin oft daerin armoede ghevoele, soo en hebbe ick gheen patientie maer voortaan sal ick dat ter eeren Godts verduldelijk ende ghewillighlijck lijden. Ende alsoo van alle andere.

Door desen middel ende op dese manieren sult ghy in korten tijdt uwe ghebreken beteren, ende in de deught grooten voortgangh doen, ghelijck breeder bethoont Alphonsus Rodrigues in 't tractaet van het gebedt in verscheyde capittelen.

HET VIII. CAPITTEL

Van de t'samensprekinghe: het derde deel ende besluyt der meditatie

Als ghy op de voorgaende maniere alle de poincten overleyt hebt, den tijdt der meditatie byna voleynt zijnde, sult ghy deselve sluyten door eene t'samensprake met Godt om de goede beweeghlijkheden vastelijck in u te drucken ende de goede opsetten oft voornemen met Godts benedictie te seghelen, opdat sy niet onprofijtelijck en ontvlieghen maer door sijne

gratie tot uwer sielen saligheydt moghen wesen. Dese maniere van bidden ende met Godt te handelen door t'samensprekinghe wordt seer ghepresen ende is besonderlijck gheweest van de H. Teresa, soo in 't ghebedt als in haer schriften. Ja, eenighe meditatie die sy beschreven heeft, en zijn anders niet als eene gheduerighe t'samensprekinghe met Godt op de voorschreven maniere.

Dese t'samensprekinghe bestaet in dry saken, te weten: 1. dancksegginge, 2. opofferinghe, 3. ghebedt.

Ten eersten, dan sult ghy met een groote oodtmoedigheydt Godt dancken van de goede begeerten ende voornemen die Hy u heeft ghegheven. Desghelijcks oock van sijne goetheyt ende bermhertigheydt ende van 't weldaet dat ghy hebt bemerckt in 't mysterie van de meditatie. Ghy sult Hem oock moghen bedancken van alle weldaden, soo generale als particuliere, die ghy van Hem ontfanghen hebt.

Ten tweeden, na de dancksegginghe voor de weldaden Godts wordt de siele ontsteken met eene soodanighe beweghinghe, ghelijck den Propheet David in sijnselfen ghevoelde als hy seyde: *Wat sal ick aen den Heere wedergeven voor alle dat Hy my ghegheven heeft?*⁶⁷ Ghy sult dan aen Godt opofferen uwe goede begheerten ende voornemens, ende eensamelijck daarmede uselven ende al dat u aengaet tot sijnen dienst. Ghy sult Hem oock offeren den lof, eere, dancksegginghe ende liefde van alle heylighen ende enghelen in den hemel. Daerenboven oock sijn eyghen goedtheyt ende bermhertigheydt, de doodt, het dierbaer bloedt van sijnen Sone.

Ten derden, nae dese opofferinghe sult ghy voortgaen tot het ghebedt. Ghy sult van Godt begheeren gratie ende ghebenedijdinghe aen uwe goede voornemens om die ghetrouwelijck te moghen volbrengen.

Dit is oock den bequaemsten tijdt om vriendelijck met Godt te handelen als een kindt met sijnen vader ende van Hem te eysschen dat ons ende andere noodigh is tot de saligheydt. Gy sult Hem dan oock moghen bidden door de verdiensten, lijden ende passie sijns Soons, dat Hy u gheve gratie om voortaan de sonde te schouwen, ende namentlijck die sonde daer ghy aldermeest toe gheneghen zijt ende dickmaels invalt, dat ghy Hem altijd mooght beminnen boven al ende in alles sijnen goddelijcken wille volbrengen. Bidt Hem oock voor de H. Kercke, voor uwe ouders, oversten, vrienden ende andere daer ghy in verbonden zijt oft die hun in uwe ghebeden hebben bevolen, dat Hy hen wilt gheven sijne liefde ende gratie, ende dat sy in deselve leven ende volherden moghen, daertoe besighende het tusschenspreken van de H. Maghet Maria, van d'enghelen ende heyligen, opdat sy hetselve van Godt voor u souden begheeren.

Bemerckt hier dat dese t'samensprekinghe seer profijtelijck magh gheschieden niet alleen in 't eynde der meditatie maer oock gedurende de meditatie, principalijck in 't eynde van elck point, nae de gheleghentheydt der devotie die men in syselven ghevoelt. Daerenboven men

---

⁶⁷ Ps 116,12

magh die doen oft mondelijcks oft metter herten, een yghelijck nae sijn devotie.

Tot volkomen onderwijsinghe der Godtbiddende sielen, sal hier voorts voorstellen een exempel oft voorbeeldt om naer de verscheydentheydt van de materie der meditatie wel ende profijtelijck te mogen doen de t'samensprekinghe.⁶⁸

HET XII. CAPITTEL

Wat men naer de meditatie moet doen.

Naer de meditatie moet ghy een weynigh tijds ondersoecken hoe de meditatie vergaen is, oft ghy veel verstroytheden ghehadht hebt, oft die door uwe faute ghekomen zijn omdat ghy uselven niet behoorlijck bereydt en hebt oft die traghelijck wederstaen. Ghy sult oock sien wat vrucht ghy uyt de meditatie hebt getrocken, wat goede begheerten ende voornemen ghy hebt ghehadht ende die maecken in 't werck te stellen. By exempel, gy hebt voor u ghenomen uselven te wachten van gramschap, ghy sult arbeyden als u yemandt eenighe occasie gheeft van u te vergrammen, om uselven te bedwinghen ende niet laten verwinnen van die quade passie. Ende is 't dat ghy noch valt in die faute, soo hebt daervan berouw ende maeckt wederom een voornemen om voortaan uselven met meerder neerstigheydt van die faute te wachten. Dit is de meeste vrucht der meditatie sonder welcke sy onprofijtelijck soude wesen, want daerom doen wy de meditatie principalijck: om kennisse te hebben van onse ghebreken ende sonden ende die te schouwen, ende om te weten wat deughden wy meest van doen hebben ende ons in die te oeffenen.

Daerenboven, als ghy opstaet van 't ghebedt, soo en moet ghy Godt niet verlaten ende u houden als oft ghy met Godt ghedaen hadt ende dat ghy de reste van den dagh om Hem niet meer en moeste peysen. Maer ter contrarien, ghy moet gheheel den dagh over met eenighe goede ghepeysen u besich houden. 'tGhene daer ghy 's morghens van ghemediteert hebt, dat behoordy somtijds in den dagh te herhaelen ende daer op noch te dencken.

Tot desen propoost gheeft den godvruchtighen bisschop Franciscus Sales dese schoone ghelijckenisse in de *Aenleydinghe tot een Devoot leven* in 't VII. capittel van het tweede deel: *Deghene die wandelen (seght hy) in eenighen lustighen hof en gaen daer niet gheerne uyt sonder te plucken vier oft vyf bloemekens om daeraen den heelen dagh over te riecken. Alsoo oock onsen gheest hebbende door de meditatie ghewandelt ende ghepeyst op eenighe mysterie, moeten wy kiezen eene, twee oft dry poincten die wy best doorgrondt hebben, om den heelen dagh over gheestelijck daeraen te riecken ende op die te peysen.*

Is 't dat ghy binnen den dagh soodanighe bemerckinghen niet wel en kondt doen, soo suldy dit ghebreck moghen voldoen met een ander groot ghewin ende seer profijtighe oeffeninghe, te weten door 't ghebruyck van schietghebedekens ende vyerighe woorden tot onsen Heere, ghelijck soude wesen te segghen: *Heere, ontfermt u mijnder*, oft somtijds:

---

⁶⁸ Hierna volgen capittel IX, X en XI die ingaan op de 'Maniere om te verbreyden d' affectie in den wegh der suyveringhe, verlichtinghe en vereeninghe'.

Heere gheeft my, dat uw'welbehaghen in alle dinghen van my volbroght worde, ende andere dierghelijcke. Alsoo suldy den dagh met groote verdiensten overbrenghe al gaende oft staende oft werckende, by wijlen sprekende met Godt door schietghebedkens. Dese is een van de verhevenste ende weerdighste oeffeninghen die men op dese werelddt kan leeren, ende seer licht is 't dat men syselven daertoe ghewent, waervan breeder ghehandelt is hier voor in 't VII. capittel van 't eerste deel.

Eynde van de practijcke oft maniere om wel te mediteren.

Dit is in 't kort de practijcke oft maniere om wel ende profijtelijck te mediteren, dewelcke onse meestersse de H. Teresa heeft onderhouden ende gheleert. Ende in 'tghene hier gheset is in 't IV. V. VI. VII. VIII. ende IX. capittel, is begrepen de substantie van de menighvuldighe reghels ende leeringhen die in veel groote boecken hiervan gheschreven zijn. Nochtans tot volkomender onderrichtinghe der Godtbiddende sielen, by maniere van vraeghen ende antwoorden (om klaerder te zijn ende van een yeghelijck beter verstaen te moghen worden) sal hier vervolgghens noch voorstellen eenighe seer profijtighe leeringhen ende onderwijsinghen raeckende de dry deelen der meditatie.⁶⁹

HET XVI. CAPITTEL

Van de contemplatie

Tot hiertoe hebben wy ghehandelt van de ghemeine maniere van 't inwendigh oft verstandelijck ghebedt, te weten van de meditatie. Boven dese isser noch eene heele sonderlinghe ende uytnemende (maer aen veel onghewoonlijcke) maniere van 't inwendigh ghebedt, ghenoot contemplantie, dewelcke is een besondere gave Godts die Hy gheeft aen die 't Hem belieft.

Ick sal hier met korte woorden poeghen uyt te legghen wat dat dit ghebedt is, naer den sin en de leeringhe van die verlichte ende Seraphinsche Moeder Teresa ende oock van andere heylighen.

De contemplantie dan is een enckel ende klaer aenschouwen van Godt, vergheselschap met eene verwonderinghe der hemelscher dinghen eyndende in de liefde ende uyt de liefde voortkomende. Godt dan wordt in de contemplantie aen 't verstandt voorghesteldt ghelijck een besloten packet van bovennaturelijcke dinghen ende alderley goedt. Ende aen 'tselve wordt inghestort een overvloedigh licht oft klaerheydt om die goederen ende bovennatuerlijcke dinghen te sien met een bloodt ende simpel aenschouwen sonder te discoureren, oft met het verstandt van 't een op 't ander te vallen, ende sonder moeyte, soo nochtans ende met sulck een kracht dat het op gheen ander sake letten, noch hem daervan afkeeren en kan. Ende dit en blijft niet staen noch haperen alleen in het bloot aenschouwen oft verwonderen maer het licht

---

⁶⁹ De capittels XIII en XIV en XV bespreken sommige vragen 'raeckende de bereydinghe tot de meditatie, de oeffeninghe des verstandts ende bewegingen der wille.

dringht door tot in den wille. Ende daer komt een vyer in 'twelck denselven ontsteect, in der voeghen dat denghenen die sulcks overkomt, voor den tijdt dat het hem overkomt, het verstandt sterrelinghs vastghenaghelt ende verbaest is houdende op hetghene dat het siet; ende dat den wille brandt in de liefde van hetselve. De memorie is teenemael sonder werckinghe want de siele besigh zijnde met de teghenwoordighe vreught en laet gheen andere memorie toe.

De H.H. Mannen die in dese soorte van ghebedt seer wel bedreven waeren, seyden dat het meer ghelegghen is in 't ontfanghen dan in te doen oft te wercken. Den H. Dionysius Areopagita seyde van sijnen meester ende leeraer Hierotheus, dat hy was verdraghende de goddelijcke dinghen. Dat is dat hy meer ghewoon was t'ontfanghen 'tghene dat hem van Godt wierdt ghegheven, dan dat hy yet dede. De H. Teresa verghelijckt dat ghebedt by den reghen die valt in den hof sonder toedoen van den hovenier. Ende in 't achthienste capittel haers *Levens* spreekt sy daervan aldus: *Hier en is gheen ghevoelen dan alleen ghenieten sonder te weten wat men gheniet. Men verstaet dat men gheniet een goedt, daer t'samen in besloten is alle goet, maer dat goedt en kan men niet begrijpen.* Daernaeght seght sy van dit verheven gebedt ende sonderlinghe maniere van vereeninghe met Godt: *Hoe dat dese vereeninghe gheschiedt ende wat die is, dat en kan ick niet segghen.*

Wy en begheeren hier dan gheen professie te maecken van dese verhevene maniere des ghebedts te leeren (aenghesien onse meyninghe alleenlijck is te gheven klaere ende lichte fundamenten ende leeringhe voor de eerstbeginnende in den wegh des ghebedts) maer achterlaetende die mysterieuse diepsinnigheden, de verscheppinghe der siele, dat stilswijgen, die vereeninge tusschen Godt ende de siele, datter niet tusschen beyde en is (waervan waer 't dat ick veel wilde schrijven; andere die dat souden lesen, en souden 't niet kunnen verstaen, noch weten wat ick wilde segghen) sullen hier alleenlijck voorhouden sommighe middelen seer helpende om tot dit uytnemende ghebedt te gheraecken ende sonder welcke men dese goddelijcke gave niet en kan verkrijghen.

HET XVII. CAPITTEL

Van sommighe profijtighe ende noodighe middelen om te moghen gheraecken tot een verheven ghebedt

Ten eersten, vooral is hiertoe van noode diepe ootmoedigheydt want dese is 't fundament van 't gheestelijck bouwsel, sonder 'twelck te meynen contempleren is verwaentheydt en hooveerdigheydt. Hiervan schrijft seer heerlijk de H. Teresa in 't tweeëntwintighste capittel haers *Levens*: *Sooveel als ick verstaen heb, seght sy, het gheestelijck bouwsel des ghebedts is ghefondeert op ootmoedigheydt. Ende hoe dat een siele haer meer vernedert in 't ghebedt, hoe Godt haer oock meer verheft. My en ghedenckt niet, dat Hy my oyt eenighe sonderlinghe gave verleent heeft oft ick was teenemael tot niet ghebroght, siende dat ick soo boos ende vileyn was. Jae, om my te doen komen tot kennisse van myselfen, gaf my sijne Majesteyt al*

sulcke dinghen in die ick noyt en hadde konnen imagineren. Tot dese oodtmoedigheyt ende kleyn ghevoelen van ons eyghen selven sal ons brenghen het bemercken van de sonden ende van ons eyghen selven, hetwelck deselve H. Teresa in 't derthienste capittel haers *Levens* noemt: *Het broodt daer alle spijsen moeten mede gheëten worden, hoe delicaet die oock zijn in desen wegh des ghebedts.* Sy wilt segghen dat wy in alle meditatie behoorden te letten op onsselven, dat wy zijn eenen *niet*, ende hoe weynigh wy konnen.

In 't voorseyde tweeëntwintighste capittel thoont sy oock dat het is den sekeren wegh voor de contemplerders den gheest niet te verheffen tot hooghe dinghen, tenzy dat hy van den Heere daertoe verheven worde. Sij schrijft aldus: *Het is ghebreck van oodtmoedigheyt dat een siele haer wilt verheffen eer den Heere haer verheft. Ende dat sy Maria wilt wesen eer sy met Martha ghearbeydt heeft.* Ende daerna: *Godt neemt groot behaeghen in een siele die, als hy haer wilt verheffen tot seer hooghe contemplatie, haer daertoe onweerdigh kent segghende met S. Peeter: Heere gaet van my want ick ben een sondigh mensche. Ick laet my voorstaen dat, wanneer een siele yet uyt haerselven doet om voort te gaen in dit ghebedt van vereeninghe, al dunckt haer oock dat het haer van stonden aen voordert, sy niettemin daarvan als zijnde een saecke die niet ghefondeert en is, sal komen te vallen.* Dit zijn de woorden van die soo hervaerene meestersse des ghebedts.

Seght my eens, waer 't dat eenen knecht sich verstoutede te sitten aen de tafel des koninghs sonder daertoe ghenoodt te zijn, en soude dat niet een groote stoutigheyt ende verwaentheydt wesen? Hetselve doen sy die henselven begheeren de contemplatie toe te eyghenen sonder dat Godt hen daertoe roept ende opheft.

Ten tweeden, de verstervinghe der quaede ende onghereghelde passien (daer wy noch van ghesproken hebben in 't derde capittel van 't eerste deel) is oock noodtsaeckelijck om te verkrijghen de gave des ghebedts want niemandt en wordt opghetrocken tot een verheven ghebedt die noch onghestorven is in sijne quaede passien, die noch t'ghemack ende ghenoeghen des wereldts bemindt ende sijn sinnelijckheden ende wellusten volghet. *De wijsheydt, seydt Job, en woont niet in 't landt derghener die saechtelyck leven.*⁷⁰ Ende den Propheet Isaias: *Wien sal Hy wetenschap leeren? Wien sal Hy het ghehoor van sijne mysterien doen verstaen? De ghespeende van den melcke, de afghetrocken van de borsten.*⁷¹ Hy wilt segghen dat Godt sijne wijsheydt ende goddelijcke gaven sal gheven aen deghene die om sijne liefde verlaeten hebben de wellusten ende gheneghentheden des wereldts ende de begheerlijckheden des vleeschs. Den Abt Isaac (ghelijck Cassianus betuygt) gaf hiervan een klare ghelijckenisse segghende: *Een seer lichte pluyme, is 't dat se niet nat en is noch met yet anders beswaert maer net ende suyver van allen slijck, wort terstondt met allen windt, hoe kleyn dien is, van der aerden opghenomen ende vlieghet om hoogh in de locht herrewaerts ende derrewaerts swierende. Maer ist dat sy nat oft beslijckt is, soo en kan sy van der aerden*

---

⁷⁰ Job 28,13

⁷¹ Js 28,9

niet opvlieghen. Soo oock onse siele, indien sy suyper ende net is, heft haerselven terstondt op ende klimt by Godt met het soet ende kleyn windeken der meditatie ende beschouwinghe. Maer is 't dat sy belemmert is met aerdsche begheerlijckheden ende beswaert met passien ende ongheschickte lusten, die houden haer soo belast ende verdruckt dat sy niet en laeten haerselven opheffen tot de hemelsche dinghen.

Ten derden, de suyperheydt helpt oock seer tot dit verheven ghebedt want de contemplatie is een gheestelijck ghesicht van Godt ende goddelijcke mysteriën. Ende ghelijck om met de lichaemelijcke ooghen wel te sien, die moeten suyper ende klaer zijn. Soo oock om met de ooghen der siele Godt te sien in de contemplatie, moet men een suyper herte hebben. *Saligh sijn de suyperen van herten want sy sullen Godt sien,*⁷² seght onse Heere.

Ten vierden, is 't van noode bevrijdt te zijn van ydele ende onnutte sorghen ende syselven te wachten van veel sprekens omdat hierdoor benomen wordt den vrede des herten, want Godt begheert vrede ende stilte van ons om te rusten in onse siele ende in deselve te storten sijne wysheydt ende goddelijcke gaven. *Sijne plaetse is ghemaect in vrede.*⁷³

Ten laetsten, de naeste bereydsaemheydt tot de contemplatie is neerstigh te bidden, wel ende behoorlijck te mediteren op de maniere die wy in dit tweede deel gheleert hebben, te wandelen in de teghenwoordigheydt Godts, Godt boven al te beminnen, de liefde tot Hem dickwils te verversschen ende oock die van Hem standtvastelijck te begheeren.

Is 't saecke dat ghy in dese deugden uselven neerstelijck oeffent, soo suldy u bereyden ende bequaem maecken om dese uytnemende gratie ende gave Godts t'ontfanghen, sooveel als 't moghelijck is van uwentweghen. Ende den Heere sal u door sijne minnelijcke goedtheydt ende overvloedighe mildtheydt verheffen tot den kusse sijns mondts. Ende tot dit soo verheven ghebedt, is 't dat het Hem belieft ende goet dunckt.

---

⁷² Mt 5,8

⁷³ Ps 76,3

HET III. DEEL

*Van de dorrigheydt, mistroostigheydt ende verstroytheydt in 't ghebedt; ende hoe dat wy die
kunnen verkeerē in een goet ghebedt*

't Is een ghemeyne klacht van deghene die sich tot het ghebedt begheven, dat sy met dorrigheydt, mistroostigheydt oft verstroytheden in 'tselve ghequelt worden. Nu dan, ghehandelt hebbende van de maniere om wel ende profijtelijck te bidden, sullen wy hier leeren hoe dat men de dorrigheydt ende verstroytheden verkeerē kan in een goet ghebedt, ende dat men om die gheensints het ghebedt en moet verlaten.

HET I. CAPITTEL

*Sommighe lichte remedien ende manieren om een goet ende profijtelijck ghebedt te doen,
dewelcke oock sullen dienen ten tijde van dorrigheydt ende verstroytheydt*

§.I.

Wy hebben in 't voorgaende deel gheleert de maniere om te bidden door d'oeffeninghe van de drie krachten der siele, te weten: de memorie, het verstandt ende wille. Maer Godt en treckt alle menschen niet tot Hem door denselven wegh ende sommighe persoonen en kunnen noch en weten dit niet te doen op de voorschreven maniere omdat hun gheene bemerckingen te voren en komen, door dewelcke sy de poincten der meditatie souden moghen vermeerderen ende uytspreyen, maer terstondt is hen de materie ontbrekende, ghelijck de H. Teresa met haerselven oock schrijft ghebeurt te zijn. Jae, sy is in desen staet gheweest meer als achtien jaeren ghedurende ghelijck wy terstondt hiernaer noch sullen segghen.

Deghene die aldus ghestelt zijn en moeten hen daerom niet seer quellen noch beanght wesen want den handel des ghebedts (ghelijck wy in 't seste capittel ende elders in 't voorgaende deel gheseydt hebben) is meer gheleghen in d'affectien oft beweghelijckheden ende begheerten van den wille, als in d'ondersoeckingen ende bemerckingen des verstandts. Jae, te groote ende langhduerighe oeffeninghe des verstandts is somtijds schadelijck voor de meditatie want die de beweghinghe ende gheneghentheydt van den wille, die het principaelste is in de meditatie, belet ende achterdeel doet.

Hierom (ghelijck de leeraers der gheestelijcker saecken schrijven) gheschiedet dat d'ongheleerde dickwils meer devoot zijn ende beter bidden dan de gheleerde omdat sy min door 't verstandt verstroyt worden ende hun met gheene andere speculatiē ende nieuwgierigheden en bekommeren maer pooghen terstondt door eenvoudighe ende lichte bemerckingen den wille te verwecken ende te bewegen.

Tot troost van soodanighe persoonen sullen wy hier voorhouden drie lichte ende seer profijtighe middelen om wel ende profijtelijck te moghen volherden in 't ghebedt, van dewelcke een yeghelijck sal moghen verkiesen daer hy meer trek toe heeft, oft nu den eenen ende daernaer den anderen ghebruycken.

§.II.

Den eersten middel is by ghebeurten nu te lesen ende nu te mediteren, in deser maniere: in 't beginsel der meditatie leest aendachtelijck een point van de materie daer ghy op wilt mediteren (als van de sonden oft vier uystersten, oft leven ende passie onses Heeren, &c.). Ende als u dunckt dat den wille beghint beweeght te worden tot eenighe goede affectie oft begheerte van eenighe deughdt, soo sluyt den boeck toe. Ende uwen gheest tot Godt heffende, mediteert daerop soo langhe als ghy kont op de maniere die wy beschreven hebben in 't sesde capittel van het tweede deel. Als de devotie begint te verflouwen oft als ghy met verstroytheydt ghequeldt wordt, den boeck wederom open doende leest op deselve maniere een ander point. Daernaer mediteert op 'tselve een weynigh ende soo voorts, over ander lesende ende mediterende tot den eynde der meditatie toe, den boeck ghebruyckende als eenen stock om op te steunen.

Men moet hier in naevolghen de hinne en sommige andere voghelkens als sy drincken. Sy nemen eerst met hun becksken een druppelken waters. Daernaer het kopken opheffende drincken dat in. Dan het hoofd wederom nederwaerts neijghende nemen noch eens een weynigh waters. Ende terstondt heffen sy het kopken weder op om 't water in te nemen ende soo voorts, totdat sy ghenoech ghedroncken hebben. Alsoo oock, ontfanght door de lesinghe in uwe memorie eenigh goet point. Daernaer heft het hoofd, dat is den gheest, op tot Godt ende mediteert daerop om den wille te beweghen, blijvende in de beweghelijckheden van den wille soo langhe als ghy kont. Ende dan soo keert wederom tot het lesen, ende soo voorts.

De verlichtste meestersse des ghebedts de H. Teresa heeft dese maniere van bidden onderhouden den tijdt van achthien jaeren, ghelijck syselfs schrijft in 't vierde capittel haers *Levens*, op dese maniere: *Achthien jaeren gheduerende, als ick desen arbeydt verdroegh ende groote dorrigheden omdat ick by myselven niet en konde discurreren (dat is, met den verstande ondersoecken) en dorst ick noyt beghinnen te bidden sonder boeck want sonder dien vreesde mijne siele te bidden, min oft meer als oft sy hadde moeten strijden teghen een groote menichte van krijghsvolck. Door dese remedie, dewelcke was ghelijck eenen medegheselle oft ghelijck eenen schildt, op denwelcken ick moeste ontfanghen alle de slaeghen van de menigherhande ghepeysen, wirde ick vertroost want de dorrigheydt en hadden ick niet altijds maer alleenelijck als my den boeck ghebrack, als wanneer terstondt de siele ontstelt ende de ghepeysen verstroyt wierden. Maer met den boeck begonst ick se te vergaderen ende leyde alsoo mijn siele ghelijck al streelende. Ende dickwils alleenelijck den boeck open ghedaen hebbende, hadde ick ghenoech.* Tot hiertoe zijn de woorden van de voorseyde H. Moeder.

Dese maniere van bidden sal men besonderlijck moghen ghebruycken als men alleen bidt ende veel tijds in 't ghebedt besteedt, ghelijck in de gheestelijcke oeffeninghen, opdat aldus den gheest van den arbeydt verlicht worde ende door langhdurighe bemerckinghen ende werckinghen des verstandts niet te seer vermoeyt en worde. Deghene die in een

vergaedinghe van andere bidden (ghelijck ghemeynelijck de religieusen op hunne ghesette ure) oft die de gheleghentheydt niet en hebben van den boeck te lesen, sullen moghen nemen een van de naervolghende middelen.

§. III.

Den tweeden middel oft maniere van bidden voor deghene die met den verstande niet discoureren oft ondersoecken en konnen, is het verstandt te hechten aen eenigh mondtghebedt als aen het ghebedt onses Heeren, oft Pater noster, overlegghende met aendachtigheydt ende met staede elck woordt totdat het vyer der devotie allenghskens ontsteckt. Hiertoe sal seer helpen van te voren ghelesen te hebben eenighe verklaeringhe oft uytlegginghe van den *Pater noster*, tot welcken eynde wy in 't laetste capittel van het eerste deel denselven nae 't exempel van de H. Teresa in 't kort hebben uytgheleyt, ende op de seven beden oft begheerten desselvs ghemaectt seven korte meditatie. Thomas a Iesu, een gheleert ende godtvruchtigh man, ghetuyght dat hy er veel ghekent heeft die door dese maniere van bidden ghekomen zijn tot de opperste volmaecktheydt des ghebedts.

Sommighe oock lesen (ende dat meer metter herten als met den monde) eenighe ghebeden, by exempel het roosenkransken van Onse L. Vrouwe ende naer elcken *Weest ghegroet* overlegghen sy eenigh mysterie van 't leven oft passie ons Heeren. Daernaer oeffenen sy hen in de wercken van 't gheloove, hope ende liefde op dese oft dierghelijcke manieren: *O Heere, ick gheloove vastelijck al dat Ghy hebt gheseyd ende dat onse Moeder de H. Kercke ghelooft, ende begheere in dat gheloove te sterven. Jae, ben bereydt den laetsten druppel bloedts daer voor te verghieten. Ick verhope ende betrouwe dat Ghy my sult gheven d'eeuwighe saligheydt ende middelen tot deselve noodtsakelijck. Ick begheere U te beminnen ende beminne U om uwsselvs wille ende eyghene goedtheydt uyt mijnder ganscher herten. Ende in teecken van liefde offer' ick aen uwe Majesteyt myselven op met al dat my aengaet om daermede te doen ende te schicken naer uwen goddelijcken wille.*

Aldus soude yemant profijtelijck moghen overloopen gheheel het leven ons Salighmakers beginnende van sijne menschwordinghe ende voortgaende tot sijne hemelvaert toe.

De H. Teresa prijst oock seer dese maniere van bidden. In 't dertighste capittel van haeren boeck ghenoeemt den *Wegh der volmaecktheydt*, verhaelt sy van een seker persoon die gheensints en konde mediteren noch op een andere maniere bidden dan alleen eenighe montghebeden lesen. Ende als sy met den mont niet en las, soo was haer verstandt heel verstroyt herrewaerts ende derrewaerts draeyende ghelijck een peerdt sonder toom. Sy las ghemeynelijck eenighe Paters nosters ter eeren van de bloedstortinghen Christi ende in die te lesen bestedde sy somtijds twee oft drije uren. Hierdoor wierdt sy van Godt verheven tot een seer hooghe contemplatie ende leefde seer loffelijck ende heylighlijck. Waeruyt blijkt van hoe groote weerde ende profijt dese maniere van bidden is, waervan wy noch ghesproken hebben in 't vijfde capittel van het eerste deel, par.3.

Een sake moet ick hier waerschouwen deghene die mediteren in eenighe vergaderinghe

ende dese maniere van bidden begheeren te ghebruycken, te weten: is 't dat sy eenigh ghebedt met den mondt spreken om aldus het verstandt te helpen, moet dat soo profijtelijck gheschieden dat sy door hun veselen andere, daer sy by sitten, niet en beletten in hunne devotie.

§. IV.

Een derden middel om een goetd ghebedt te doen is begheeren wel te bidden. Is 't saecke dan dat yemant oock de twee voorgaende manieren van bidden niet en weet te oefnen, sal tenminsten in syselven maken te verwecken een goede begheerte om Godt te bidden ende te mediteren. Hierdoor sal hy Godt soo seer behaeghen aloft hy een verheven ghebedt dede want aen Godt is soodaenighe begheerte ende wille soo aenghenaem, alsoft die heele siele van liefde smiltende volkomentlijck met Hem vereenight wierde. Hy aensiet ons herte ende 'tghene wy begheeren, ontfanght Hy als oft wy 't hadden volghende dit segghen van den Propheet: *De begheerte der armen heeft den Heere verhoort. De bereydinghe huns herte heeft uwe oore ghehoort.*⁷⁴ Wat wy doen oft niet en doen, 'tzy dat wy mediteren ende yet peysen oft niet, is 't dat wy maer alleenlijck en hebben den goede wille ende begheerte om Godt te behaeghen, soo sullen wy doen een goetd ghebedt ende de Heere sal Hem houden overghedient ende sal ons loonen, al dunckt ons dat wy niet en doen en dat het al niet en dooght.

Dit is sekerlijck wel eenen lichten ende voor een yeghelijck seer troostelijcken middel, daer niemant sich van onschuldighen en kan want wie isser soo bot oft slecht, die in syselven niet en kan verwecken dese begheerte: *Heere ick begheere U te bidden, ghelijck 't behoort.* Oft ten minsten: *Heere, och, oft ick hadde de begheerte om U behoerlijck te bidden.*

Opdat men dit klaerder magh verstaen, soo vraegh' ick: waer 't dat yemandt den wille hadde om in overspel te leven oft dat hy in een huys ghingh met opghesetten wille om te stelen hondert guldens, al en waert hy dat niet doende omdat hij d'occasie niet en hadde, en soude desen wille evenwel niet wesen een doodtsonde? Soude hy daerdoor Godt niet grootelijcks vergrammen ende de helle verdienen? Jae, hy sekens. Nu dan (aenghesien dat Godt noch meer gheneghen is tot bermhertigheydt als tot rechtveerdigheydt ende meer om te loonen als om te straffen op deselve maniere, ende noch meer), is 't dat wy met eenen goeden wille ende begheerte ons begheven tot het ghebedt maer niet en kunnen bidden, ghelijck wy wel souden begheeren, oft om de verstroytheden oft dorigheden oft andersints, soo sullen wy nochtans een goetd ghebedt doen ende Godt behaeghen. Jae, dat meer is: waer 't dat yemant kleyne oft oock gheene devotie ende begheerte en ghevoelde, is 't dat hy wenscht ende begheert te hebben een groote begheerte om wel te bidden ende Godt te behaeghen, die sal evenwel een goetd ende profijtigh ende aen Godt een aenghenaem ghebedt doen want, ghelijck 't aen de H. Gertruyt veropenbaert is, Godt woont soo gheerne oft oock liever in 't herte dat sulcke begheerte heeft (ick segghe begheerte oft wille heeft om soodaenighe

---

⁷⁴ Ps 10,17

begheerten te hebben) als yemant van ons in eenen seer lieffelijcken ende wellustigen blomhof is verkeerende.

Nu dan, welaen, wie dat ghy zijt, is 't dat ghy niet en weet noch en kont bidden oft mediteren op de maniere die wy gheleert hebben in het tweede deel, en dat ghy niet en weet hoe dat ghy u in 't ghebedt oft meditatie moet draeghen; jae, al is 't dat u herte dorre is ghelijck eenen stock, herdt ghelijck eenen steen, ydel van devotie ende koudt ghelijck ys; en laet daerom gheensints achter het ghebedt maer oeffent u in deser manieren segghende metter herten ende begheerten, oft oock somtijts stillekens met den mondt, dese oft dierghelijcke woorden:

O mijnen Heere, mijnen Godt, mijnen Schepper, mijnen Verlosser, ick gheloove vastelijck dat ick hier ben in uwen teghenwoordigheydt ende nochtans heb ick soo kleyne devotie. Och, oft ick hadde de devotie ende vierigheydt, dewelcke hebben de religieusen oft andere godtvruchtighe persoonen die deser ure u vierighlijck bidden! Hoeveel zijnder misschien die nu voor uwe Majesteyt in traenen swemmen, jae oock hun bloedt begheeren te storten oft dat oock metter daet storten? Och, oft ick soodaenighe devotie ende eerbiedinghe oock hadde! Och, oft ick nu hadde de devotie, vierigheydt ende liefde, met welcke t' uwaerts oyt is ontsteken gheweest het aldervierighste herte!

Ghy sult oock moghen begheeren ende aen Godt offeren de vyerighe begheerten, wercken, lof ende dancksegghinghe van alle heylighen, enghelen ende hemelsche gheesten, die Godt nu ende in der eeuwigheydt beminnen, loven en dancken. Gy sult dan uyt ganscher herten ende oock met den monde dickwils segghen ende herhalen:

O Heere, och, oft ick in 't ghebedt konde verkeeren, U beminnen ende loven met sulck een vierigheydt, ghelijck alle heylighen en enghelen in den hemel en ghelijck die brandende Seraphins u teghenwoordigh zijn, U beminnen ende loven, nu en in der eeuwigheydt! Heere, dat sy segghen, dat segghe ick oock. Dat sy doen, dat begheere ick oock te doen. Ende in sulcker voeghen als sy U loven, dancken en beminnen, soude ick oock wel willen u ghebenedijden ende lief hebben, met hun lieden dan oock mijne stemme voeghende naer u bevel, bidd' ick segghende met eene ootmoedighe belijdenisse: Heyligh, heyligh, &c.

Daerenboven suldy uwe ghebeden voeghen ende vereenighen met de ghebeden van Christus, die Hy op deser aerden ghesproken heeft offerende uwe ghebeden aen Godt den Vader in de vereeninghe van die oodtmoedigheydt, eerbiedinghe, aendachtigheydt, vyerigheydt, liefde ende volstandigheydt, met dewelcke Christus sijnen beminde Sone eertijts op der aerden heeft ghebeden (daervan hebben wy gehandelt in 't vierde capittel van 't eerste deel). Ghy sult dan metter herten oft oock met den monde moghen segghen:

O hemelschen Vader, ick bekenne dat mijn ghebedt seer flauw is. Om te voldoen 'tghene datter in ghebreeckt, soo offer' ick U dit mijn ghebedt, mijne woorden ende begheerten in de veereenighe van die aldervolmaeckste aendachtigheydt, vyerigheydt ende liefde, met welcke uwen beminden Sone op der aerden U heeft ghebeden, ghebenedijdt ende bemindt.

Ghy sult u oock somtijts moghen keeren tot den Heere Jesus met eenighe korte ende devote t'samensprekinghe, aldus:

Goeden Jesu, weest my sondaer ghenaedigh. Ick offer' U dit mijn ghebedt in de vereeninghe van die aldervolmaeckste aendachtigheydt ende liefde, met dewelcke ghy uwen hemelschen Vader ghebeden hebt op der aerden. Jesu, die my verlost hebt, ontfermt U mijnder want ick ben voor U gheworden als een beeste. Ick soude gheerne bidden ende ick en kan niet. Leert my hoe ick moet bidden; ende door de vyerigheydt die ghy biddende ghehadt hebt, voldoet aen mijne slappigheydt.

Dit is eenen seer wonderlijcken ende profijtighen middel om u ghebedt, dat van syselven van kleynder weerden is, te verheffen tot eene groote weerdigheydt ende aen Godt seer

aenghenaem te maecken en als met het ghebedt Christi te vergulden, ja goddelijck te maecken. Dit is eene goede ende lichte maniere van sich te houden by Godt door dierghelijcke korte t'samenspraken die stille ende dickwils herhaelende. Ja, al en waer 't ghy anders niet doende eene gheheele ure langh, dan u alsoo met Godt onderhoudende (ghelijck yemandt die in sijnen mondt soude laten smilten eenigh suycker oft musques) soo soude dit profijtigher wesen dan alle de consideratien oft bemerckinghen die gy soudt kunnen hebben.

§.V.

Ter occasien van dat nu gheseyt is, en kan ick niet achterlaeten hier te leeren, tot troost van alle godtvruchtighe persoonen, twee seer lichte en profijtighe generale middelen, door welcke wy alle onse wercken kunnen maken seer verdienstigh ende aenghenaem aen Godt Almachtigh.

Ten eersten, aenghesien, ghelijck het nu betoont is dat Godt aensiet de meyninghe, 't herte ende begheerte, en dat Hy den opghesetten wille aensiet ende ontfanght voor het werck, ende van Hem gheloont oft ghestraft wordt, even ghelijck aloft het werck ghedaen wiert na dese sententie van den H. Augustinus: *D' affectie oft begheerte van den wille is de mate van alle wercken ende verdiensten*, hetwelck oock klaerlijck blijkt uyt de H. Schrifture. Abraham hebbende alleen de begheerte ende stercken wille om sijnen sone aen Godt op te offeren, heeft voor Godt sooveel verdient al oft hy 'tselve metter daet ghedaen hadde. Desghelijcks is 't dat yemant den wille hadde om in overspel te leven al en dede hy 't niet omdat hy daertoe de occasie niet en hadde, sal nochtans van Godt ghestraft worden, ghelijck al oft hy 't metter daet ghedaen hadde want *Die een vrouwe aensiet om haer te begheeren heeft alreede overspel ghedaen in sijn herte*⁷⁵, ghelijck Christus ons leert.

Hierom dan vermaen ick een yeghelijck om in alle sijn wercken te hebben een goede meyninghe. Ende als hy niet en kan doen eenigh goet werck (ghelijck is vasten, bidden, aelmoessen doen) dat hy tenminsten maecke te hebben den goeden wille ende begheerte om 'tselve te doen. By exempel, zijt ghy sieck oft doet ghy grooten arbeydt ende en kondy daerom niet vasten oft andere penitentie ende lijfcastinghe doen oft Misse hooren &c, is 't dat ghy gheenen tijdt en hebt om te bidden soo langhe ghelijck andere, is 't dat ghy arm zijt ende daerom gheen aelmoesse en kont doen, ghelijck andere; maeckt tenminsten te hebben den wille en begheerte om soodanighe wercken te doen. Ende Godt sal u loonen naer uwen wille ende begheerte, even ghelijck aloft ghy die metter daet waert doende. Desghelijcks als ghy te biechten gaet, is 't dat gy soo groote droefheydt ende berouw over uwe sonden niet en ghevoelt ghelijck ghy wel soudt begheeren, seght:

O Heere ick bedroefve my, dat ick U vergramt hebbe ende ben droef, dat ick niet meer droefheydt en hebbe. Och, oft ick hadde sulcken berouw over mijne sonden ghelijck S. Peeter, S. Pauwels en Maria Magdalena over de hunne hadden! Soodaenighe als sy ghehadt hebben, offer 'ick aen uwe Majesteyt.

Als ghy t'onsen Heere gaet, is 't dat ghy gheene groote devotie ende vyerigheydt en

---

⁷⁵ Mt 5,28

ghevoelt, begheert die uyt ganscher herten ende offert aen Godt de devotie, vierighe begheerten en brandende liefde, met welcke andere devote menschen dit Alderheylichste Sacrament ontfanghen oft met welcke oyt eenighen heylighen 'tselve ontfanghen heeft.

Dit heeft Godt gheleert aen de H. Mechtildis (ghelijck Ludovicus Blosius verhaelt) tot haer segghende:

Als ghy moet het H. Sacrament ontfanghen, soo begheert ter eeren van mijnen H. Naem te hebben alle de begheerte ende liefde, met dewelcke tot mywaerts oyt is ontsteken gheweest het alderyerighste herte. Ende in deser voeghen suldy My moghen ontfanghen, want Ick sal mijne ooghen slaen op de liefde ende sal die ontfanghen na de mate ende grootte uwer begheerte, met welcke ghy die begheert.

Den anderen middel om sijne wercken seer verdienstigh ende aenghenaem aen Godt te maken is deselve aen Godt den Vader op te oefferen in de vereeninghe van die onweerdeerlijcke liefde, met dewelcke sijnen Sone hier op der aerden sijne wercken heeft ghedaen, 'tzy dat ghy bidt, 'tzy dat ghy vast, 'tzy dat ghy eet ende drinckt oft rust, 'tzy dat ghy yet anders doet, offert dat al aen Godt op in de vereeninghe van de wercken, woorden ende begheerten Christi segghende metter herten oft oock met den monde:

Hemelschen Vader, dit werck, dese woorden, dese ruste &c, offer' ick aen uwe Majesteyt door uwen beminden Son ende in de vereeninghe van sijne aldervolmaeckste wercken ende oeffeninghen, die Hy op der aerden ghedaen heeft tot uwer glorie ende alle menschen saligheyt.

Alle dit seght den voornoemden Ludovicus Blosius:

Heeft den Heer sich ghenadicht te openbaren aen sijne uytverkorenste vrienden opdat wy aldus onse armoede ende behoefteghydt uyt den oneyndelijcken schat der verdiensten Christi soudent te hulpe komen ende met deselve verdiensten Christi onse siele vercierent, want aldus worden onse wercken die uyt haerselven slecht, doncker ende onvolmaeckte zijn, van groote weerde, klaer ende aen Godt seer aenghenaem. Ghelijck een druppelken waters ghegoten in een groot vat vol goeden wijn, gheheel van den wijn wordt versmoort ende krijght den uytnemenden smaek ende couleur van den wijn, alsoo oock onse wercken ontfanghen eene onsprekelijcke weerdigheyt van de verdiensten Christi, met welcke die vereenicht worden. De goede wercken van denghene, die dit onderhoudt, gaen verre te boven de goede wercke van denghenen die dat niet en onderhoudt.

Dese zijn de woorden van dien godtvruchtighen schrijver. Dit is oock den sin ende leeringhe van andere gheestelijcke autheurs. Ende om dese oorsaecke hebben de heyliche soo seer toeghedaen gheweest aen het leven ende passie Christi ende aen sijne alderheylichste menschheydt omdat (ghelijck de H. Teresa spreeckt) *ons door deselve alle goet komt ende dat wy sonder die niet en hebben.* Sy schrijft onder veel andere dinghen hiervan aldus in 't tweeëntwintigste capittel van haer *Leven: Ick sie klaerlijck ende hebbe 't naderhandt bevonden, willen wy God behaghen en van Hem groote weldaden ontfanghen, dat het al moet komen door de handen van dese alderweerdigheste menscheyt.* Dese maniere van bidden ende onse wercken te doen in de vereeninghe van 't ghebedt oft wercken Christi, leert ons oock met haer exempel onse Moeder, de H. Kercke, dewelcke al dat sy begheert, bidt dat door de verdiensten Christi. Daerom sluyt sy alle de ghebeden tot Godt den Vader met dese woorden: *Door onsen Heere Jesum Christum uwen Sone, &c.*

INHOUD

VOORWOORD	1
VOORREDEN TOT DEN LESER	3
HET I. DEEL. VAN DE WEERDIGHEYDT, PROFIJT, NOODTSAEKELIJKHEYDT DES GHEBEDT IN 'T GEHEMEYN.	5
Capittel I. Hoe uytnemende, profijtigh ende noodtsakelijck ons het ghebedt is.	5
Capittel II. Deselve materie wordt vervolght.	7
Capittel III. Van de verstervinghe, die een noodtsakelijcke bereydinghe is tot het ghebedt.	10
Capittel IV. Hoe dat men moet bidden naer 't exempel van onsen Heere.	12
Capittel V. Van het mondtghebedt.	15
Capittel VII. Van de schietghebedekens.	16
HET II. DEEL. VAN DE MEDITATIE OF 'T INWENDIGH GHEBEDT.	23
Capittel I. Wat dat is de meditatie.	23
Capittel II. Hoe noodtsakelijck ende profytigh dat is de meditatie.	24
Capittel III. Dat de meditatie soo swaer ende moeyelijck niet en is, ghelijck sommighe meynen ende dat deselve te doen voor eenyegelijck is.	26
Capittel IV. Van de maniere om te mediteren ende van de deelen der meditatie in 't ghemeyn.	27
Capittel V. Van de bereydinghe: het eerste deel der meditatie.	27
Capittel VI. Van de bemerckinghe, begheerten ende voornemen: het tweede ende principaelste deel der meditatie.	30
Capittel VII. Twee seer profijtige waerschouwinghen om wel te mediteren ende langhe op eene sake te kunnen blijven.	32
Capittel VIII. Van de 't samensprekinghe: het derde deel ende besluyt der meditatie.	33

Capittel XII. Wat men naer de meditatie moet doen.	35
Capittel XVI. Van de contemplatie.	36
Capittel XVII. Van sommige profijtighe ende noodighe middelen om te moghen gheraken tot een verheven ghebedt.	37
 HET III. DEEL. VAN DE DORRIGHEYT, MISTROOSTIGHEYT ENDE VERSTROEYTHEYT IN'T GHEBEDT ENDE HOE DAT WY DIE KONNEN VERKEEREN IN EEN GOET GHEBEDT.	 41
Capittel I. Sommighe lichte remedien ende manieren om een goedt ende profijtighe ghebedt te doen, dewelcke oock sullen dienen ten tijde van dorrigheydt ende verstroytheden.	41
 INHOUD	 49

Vervolg van de binnenzijde van de voorkaft

13. John Welch O.Carm., *Seizoenen van het hart. De spirituele dynamiek van het karmelitaanse leven*. Uit het Engels vertaald door Anny Marsman-Hümmels en Nicola van de Rakt O.Carm. Boxmeer, 2007.
14. *Ach... Liber amicorum et amicarum ter gelegenheid van de vijftenzestigste verjaardag van Kees Waaijman*. Onder redactie van Rudolf van Dijk O.Carm. Met een voorwoord door Ben Wolbers O.Carm. Boxmeer, 2007. Uitverkocht, wordt niet herdrukt.
15. Daniel a Virgine Maria O.Carm., *Konste der konsten. Ghebedt*. Bloemlezing samengesteld door Sanny Bruijns O.Carm. en Esther van de Vate O.Carm. Boxmeer, 2008.

